

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

**МАТЕРІАЛИ
ХІ РЕГІОНАЛЬНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЛЮДИНА І СВІТ»**

28 ЛЮТОГО 2025 р.

ЗАПОРІЖЖЯ, 2025 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету суспільно-гуманітарних наук і права (протокол 6 від 21.03.2025 р.)

Редакційна колегія:

ФАЛЬКО Н.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ГЛЕБОВА Н.І. – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології, заступник декана з науково-дослідної роботи та міжнародного співробітництва факультету інформатики, математики та економіки;

ПОЛЯКОВА Л.І. – кандидат історичних наук, доцент, проректор з наукової, інноваційної роботи та міжнародної співпраці;

Члени оргкомітету:

АРАБАДЖИ О.С. – кандидат географічних наук, доцент, проректор із заочної форми навчання;

СІРОШТАН Т.В. – декан факультету суспільно-гуманітарних наук та права;

АФАНАСЬЄВА Л.В. – завідувач кафедри соціології, кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології;

ГЛИНСЬКА Л.Ф. – кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології;

ДЕМЧИК О.І. – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри соціології та філософії;

ЧИЧАНОВСЬКИЙ І.О. – старший викладач кафедри соціології та філософії

XI регіональна науково-практична конференція «Людина і світ»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (28 лютого 2025 р., м. Запоріжжя) / за заг. ред. Афанасьєва Л., Глебова Н. Запоріжжя : Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2025. 123 с.

Збірник містить матеріали учасників XI регіональної науково-практичної конференції «Людина і світ», присвячені актуальним проблемам міжкультурної взаємодії та розвитку толерантності в умовах глобалізації, шляхам порозуміння у глобальному світі та представлено теоретичні підходи, практики порозуміння та шляхи подолання культурних бар'єрів.

Представлені тези відображають багатогранність соціокультурних процесів і сприяють формуванню міжкультурної компетентності. Відповідальність за зміст, достовірність фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори матеріалів. Редакційна колегія може не поділяти світоглядних переконань авторів і не несе відповідальності за надану ними інформацію.

СЕКЦІЯ: Толерантність та міжкультурний діалог: шляхи порозуміння у глобальному світі

316.728-053

ПРОБЛЕМИ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Андрійченко Максим, Кишкан Іванна

Мелітопольська гімназія 23

Мелітопольської міської ради

Запоріжжя

Науковий керівник – Наталія Корзун, вчитель

Ключові слова: війна, безпека, дозвілля, молодь

Вступ. Війна в Україні стала важким випробуванням для всього населення, і особливо для молоді. Молоді люди, які тільки починають свій життєвий шлях, опинилися в умовах постійного стресу, страху та невизначеності. Війна не тільки змінила їхні плани на майбутнє, але й суттєво обмежила можливості для повноцінного дозвілля та відпочинку.

Основна частина. Перша і найголовніша проблема – це безпека. Постійні обстріли, ракетні удари та загроза бойових дій змушують молодь проводити більшість часу в укриттях або вдома. Прогулянки вулицями, відвідування громадських місць та участь у масових заходах стали небезпечними. Багато молодих людей були змушені покинути свої рідні міста та домівки, ставши внутрішньо переміщеними особами. Це призвело до втрати звичного кола спілкування, друзів та можливостей для дозвілля.

Війна спричинила економічну кризу та безробіття, що значно зменшило фінансові можливості молоді. Багато культурних закладів, спортивних секцій та розважальних центрів були закриті або пошкоджені внаслідок бойових дій. Навіть ті заклади, які продовжують працювати, часто мають обмежений бюджет та пропонують менше можливостей для молоді. Молоді люди, які

раніше мали змогу відвідувати різноманітні гуртки та секції, змушені відмовитися від цього через нестачу коштів або небезпеку.

Війна завдала важкого психологічного удару по молоді. Багато молодих людей пережили травматичні події, втратили своїх близьких та рідних. Постійний стрес, страх та невизначеність призвели до зростання тривожності, депресії та посттравматичного стресового розладу серед молоді. У такому стані важко знаходити мотивацію для активного дозвілля та відпочинку. Відсутність можливостей для релаксації та відволікання від реальності лише загострює ситуацію.

Через війну молодь часто позбавлена можливості відвідувати культурні заходи, спортивні змагання та інші розважальні заходи. Обмежений доступ до інтернету та цифрових технологій також ускладнює пошук альтернативних варіантів дозвілля. Багато молодих людей відчувають себе ізольованими та відірваними від світу. Відсутність доступу до бібліотек, кінотеатрів, концертних залів та інших місць для відпочинку призводить до зменшення інтересу до культурного розвитку.

Війна призвела до розриву соціальних зв'язків та ізоляції молоді. Багато молодих людей втратили можливість спілкуватися з однолітками та друзями, що призвело до почуття самотності та відчуження. Відсутність спілкування та підтримки може негативно вплинути на психологічний стан молоді та її здатність адаптуватися до нових умов. Відсутність регулярних соціальних контактів може також сприяти втраті навичок комунікації та соціалізації.

Проблеми з дозвіллям молоді в умовах війни мають серйозні наслідки. Вони можуть призвести до погіршення психологічного та фізичного здоров'я, зниження рівня соціальної активності та участі молоді у житті суспільства, втрати можливостей для саморозвитку та самореалізації. У довгостроковій перспективі це може негативно вплинути на майбутнє країни, адже саме молодь є рушійною силою розвитку.

Висновок

Попри складну ситуацію, важливо шукати способи підтримки молоді. Військові адміністрації, громадські організації та міжнародні фонди можуть створювати безпечні простори для дозвілля, проводити онлайн-заходи та тренінги, організовувати психологічну підтримку. Волонтерські рухи можуть залучати молодь до соціальної діяльності, що допоможе не лише зайняти їх чимось корисним, але й надасть можливість спілкуватися та відчувати себе частиною суспільства.

Підтримка молоді у цей складний період є запорукою майбутнього України. Важливо створювати нові можливості для розвитку, навчання та дозвілля, навіть в умовах війни, щоб зберегти покоління, яке зможе відбудувати країну після завершення бойових дій.

Список використаних джерел:

1. Каритка, В. (2024). Молодіжне дозвілля в умовах війни: досвід України.
2. Курмаз, Т. А. (2023). Дозвіллієві практики української молоді в умовах війни.
3. Левченко, Н. В., & Коляда, Н. М. Соціально-психологічний напрям роботи молодіжних центрів в умовах війни. Редакційна колегія, 52.

911.2 (477)

СУЧАСНИЙ СТАН ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО РАДІАЦІЙНО-ЕКОЛОГІЧНОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

Арапан Анастасія

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Світлана Гришко, кандидат географічних наук, доцент

Ключові слова: природоохоронні території, заповідник, зона відчуження

Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник – єдина на сьогодні природоохоронна територія у світі, розташована в радіаційно забрудненому районі. Створений заповідник Указом Президента України від 26.04.2016 № 174 «Про створення Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника». Заповідник розташований в межах зони відчуження і зони безумовного (обов’язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи. Загальна площа Заповідника становить 226964,7 га земель державної власності, які передаються йому в постійне користування [1,2] (рис. 1).

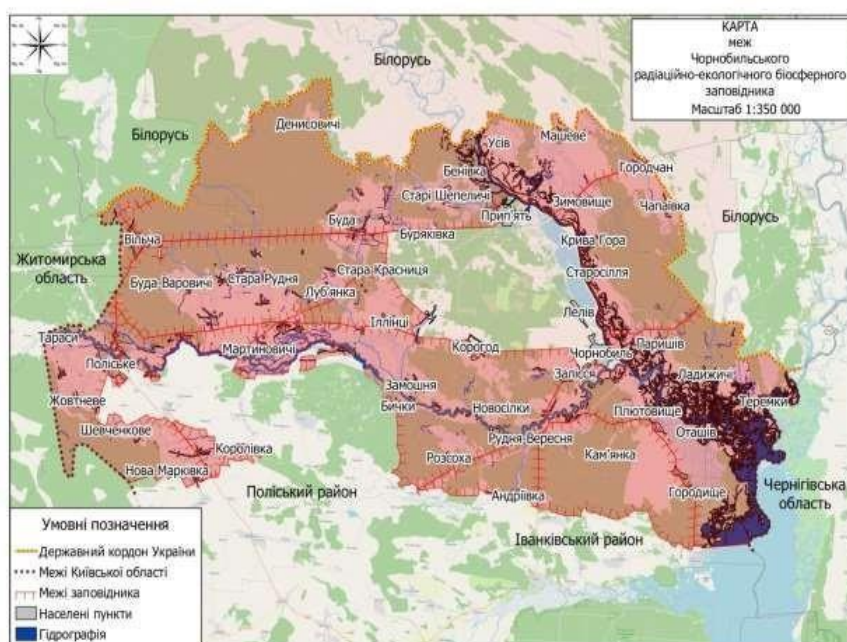

Рис. 1. Межі Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника [1, с.8]

Заповідник створено з метою збереження в природному стані найбільш типових природних комплексів Полісся, забезпечення підтримки та підвищення бар’єрної функції Чорнобильської зони відчуження та зони безумовного відселення, стабілізації гідрологічного режиму та реабілітації територій, забруднених радіонуклідами, сприяння організації та проведенню міжнародних наукових досліджень з урахуванням Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок

Чорнобильської катастрофи» та відповідно до статті 53 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» [1, с.6].

Заповідник займає дві третини від усієї площі зони відчуження. Утворений для збереження флори та фауни Полісся, реабілітації забруднених радіонуклідами територій, стабілізації гідрологічного режиму, проведення наукових досліджень у галузі природи й екології.

Через майже 40 років після аварії на ЧАЕС природа краю повністю відновила свій потенціал. Відсутність людини та будь-якої господарської діяльності сприяла відновленню популяцій рідкісних тварин, утворенню нових лісів. Зараз тут трапляється велика кількість червонокнижних видів: флори – 61, фауни – 66. З тварин постійними мешканцями є рись, вовк, зубр, лось, кінь Пржевальського, останнім часом можна зустріти бурого ведмедя [2].

Висновок

Природа Полісся завжди вабила людей красою та багатством. Сьогодні Чорнобильський заповідник є певним еталоном, де ця природа зберігається та охороняється від стороннього втручання – це справжня дика природа, що живе та розвивається всупереч усім викликам. Мальовничі Прип'ять і Дніпро, повні дичини ліси, абсолютна тиша та спокій – те, по що варто їхати до цих трагічних, але водночас казкових місць.

Список використаних джерел:

1. Проект організації території Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника та охорони його природних комплексів. Т.1. Мелітополь, 2021. 260 с.
2. Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник URL: <https://www.nationalparks.in.ua/zapovidnyky/biosferni/chornobilskiy/> (дата звернення: 14.01.2025)

72,03(450+477,74)

ЗВ'ЯЗОК ІТАЛІЙСЬКОГО КЛАСИЦИЗМУ ТА ОДЕСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ

Бескровна Агафія

Ліцей “Фонтанський” Одеської міської ради, Одеса

Науковий керівник – Зверєва Діана Василівна, вчитель

Одеса – це місто, архітектурний образ якого формувався під впливом різних європейських стилів. Однак одним із найбільш виразних є італійський класицизм. Його вплив відчутний у фасадах будівель, плануванні вулиць та загальній естетиці міста. Одеса, заснована наприкінці XVIII століття, розвивалася як морський порт і культурний центр, що обумовило залучення архітекторів з Італії. Саме вони принесли до міста традиції класичної архітектури, що знайшли відображення в палацах, театрах, житлових будинках та громадських спорудах.

Італійський класицизм – це архітектурний і художній стиль, що виник під впливом античної культури Стародавнього Риму та відродження її принципів у Новий час. Він став основою для багатьох європейських архітектурних напрямів, зокрема для французького та російського класицизму, а також відіграв значну роль у формуванні містобудування XVIII-XIX століть.

Класицизм в Італії розвинувся в XVII-XVIII століттях як реакція на пишність і надмірну декоративність бароко. Архітектори прагнули повернутися до чистих форм, строгих пропорцій та гармонійної симетрії, що відображало ідеали античності та Відродження.

Італійський класицизм продовжив традиції римських архітекторів, таких як Вітрувій, а також черпав натхнення з робіт архітекторів доби Відродження, зокрема Андреа Палладіо. Саме палладіанство стало основою для розвитку класицистичних ідей в Італії та поширилося по всій Європі.

Основні риси італійського класицизму:

1. Симетрія та пропорційність

Будівлі мають чітку симетрію, що надає їм гармонійного вигляду. Використання математичних пропорцій, заснованих на класичних канонах.

2. Колони та ордерна система

Використання доричного, іонічного та коринфського ордерів. Колони часто застосовуються для створення монументальних фасадів і портиків.

3. Прості та чіткі форми

Фасади будівель зазвичай лаконічні, з мінімальною кількістю декоративних елементів. Основний акцент робиться на загальну гармонію та баланс.

4. Купольні конструкції та арки

Вплив античної архітектури помітний у використанні куполів (як у римських пантеонах) і великих аркових проходів.

5. Портики та фронтони

Багато будівель мають колонади або портики, що ведуть до входу, а над ними часто розташовуються трикутні фронтони.

6. Використання природного каменю

Для будівництва часто використовували мармур, вапняк та інші міцні матеріали.

Італійський класицизм – це стиль, що відродив ідеали античності та Відродження, втіливши їх у гармонійних архітектурних формах. Його вплив простежується в багатьох європейських містах, зокрема в Одесі, де він знайшов своє вираження в забудові історичного центру. Завдяки своїй елегантності, пропорційності та монументальності, цей стиль і досі залишається символом класичної архітектури.

Одним із перших архітекторів, що вплинули на вигляд Одеси, був Франц де Воллан. Хоча він був голландцем, його проекти ґрунтувалися на принципах класицизму, які широко застосовувалися в Італії. Саме він розробив перші планувальні схеми міста, що нагадували класичні європейські міста.

Важливу роль відіграв італійський архітектор Франческо Боффо, який працював в Одесі у першій половині XIX століття. Він спроектував знакові

будівлі, такі як Воронцовський палац, Потьомкінські сходи та ансамбль Приморського бульвару. У його роботах простежуються чіткі риси італійського класицизму: симетрія, масивні колони, використання природного каменю та гармонійне поєднання будівель із ландшафтом.

Італійський класицизм став одним із основних стилістичних напрямів, що сформували архітектурний вигляд Одеси. Він знайшов відображення у будівлях, спроектованих європейськими архітекторами, і досі залишається важливим елементом історичного середовища міста.

Завдяки внеску таких майстрів, як Франческо Боффо та інших європейських архітекторів, Одеса набула унікального вигляду, що поєднує класичну елегантність із практичністю. Це місто стало яскравим прикладом гармонійного синтезу італійських традицій і місцевого колориту, що робить його архітектурну спадщину цінною не лише для України, а й для всієї Європи.

Література:

1. Чепурна Л. М. Італійський класицизм в архітектурі Південної України Л. М. Чепурна. Київ: Інститут мистецтвознавства, 2018. 180 с.
2. Малиновський А. В. Франческо Боффо та його внесок в архітектуру Одеси А. В. Малиновський Вісник архітектурних досліджень. 2020. Т. 15, № 2. С. 45–58.
3. Петров О. М. Архітектурна спадщина Одеси: європейські впливи та локальні особливості О. М. Петров. Одеса: Одеський національний університет, 2021. – 250 с.

159.2

ІНТЕРЕСИ ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ У ПРЕДСТАВНИКІВ ПІДЛІТКОВИХ СУБКУЛЬТУР

Бура Валерія

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Світлана Шевченко, кандидат психологічних наук, доцент

Ключові слова: підліткові субкультури, ціннісні орієнтації, інтереси, кумири, ідентичність

Актуальність теми є в значенні періоду формування особистості в підлітковому віці, а субкультура може стати джерелом в пошуку та прояву себе. Субкультури мають як негативний так і позитивний вплив на формування та становлення підлітків. Через різність напрямів на цінностей спільнот, підвищується ризик виникнення конфліктів між підлітками в різних об'єднаннях. Дослідження інтересів та ціннісних орієнтацій у підліткових субкультурах допоможе у розумінні молоді, що входять до спільнот та попередженні негативного впливу. Субкультуру можна також охарактеризувати як фендом – шанувальники, зазвичай певного предмету, але це є не зовсім точно. Субкультури різняться між собою за напрями та інтересами. Одні можуть бути направлені на якийсь тип музики, наприклад: кей-попери, хардкор-панк, тедді-бої та інші. Зазвичай, спільноти поєднують в собі такі особливості: певна музика, одяг, стиль життя, погляди та ідеологія, спосіб вираження, танці. Кожна субкультура зароджується на якоїсь новій течії музики або моді. Деякі спільноти носять певний характер поведінки, навіть протести проти певних явищ, або ізоляції свої представників від суспільства, іноді розвиваються і входять як елементи в єдину культуру суспільства. За результатом соціологічного опитування у Піговської С.А. [2], вона зазначила «молодіжні субкультури є складовими загальної молодіжної культури, вони стають факторами соціокультурної модернізації та постмодернізації. Молодіжні групи перетворюються на самостійні міні-суспільства. Кожна молодіжна субкультура має свою центральну ідею або систему ідей, яка визначає її характер і є тотожною меті її існування. У субкультурах трансформуються традиційні погляди й формується “свій” образ світу та способу буття в ньому. Також зазначає [1] що «В Україні переважають молодіжні субкультури культурного і мистецького спрямування, які у переважній більшості спрямовані на задоволення інтелектуальних і психологічних проблем. До числа таких молодіжних

субкультур відносять готів, емо, бемерів, скейтерів, чатівців, рейверів, толкієністів, мажорів, геймерів, хакерів тощо.» Тобто, субкультура також може представляти собою «втечу від реальності, як приклад автор Заграй Л. [3] наводить «хіппі "втікають" від брехні і напруги технічної цивілізації у світ природи; у панків бруд імідрки на джинсах, заколоті шпильки символізують "відмову" від прогресу, матеріальності і багатства. Рольовики втікають у світ своїх ігр, а хакери – у реальність електронних мереж...готів, на відміну від рейверів чи кіберпанків, приваблюють глибокі переживання, у депресії вони знаходять свою радість, енергію, силу, прагнуть до чогось більшого, намагаються змінити кожен сірий день – внести в нього емоції і почуття через музику, одяг, імідж. Рейвери апатичні, досить самостійні і незалежні, ніяких обмежень, від життя прагнуть брати все, що приносить задоволення. Іншими словами, у кожній субкультурі є своя система інтерпретативних схем, концептів, на основі якої конструюється система смислів, відбувається концептуалізація реальності, існує своя модель світу»

Висновок. Дослідження такої теми як «інтереси та ціннісні орієнтації у представників підліткових субкультур» підтверджує, що субкультури відіграють значну роль у процесі формування їхньої самосвідомості та світогляду, сприяють соціалізації підлітків. Підлітки, приєднуючись до певних спільнот, знаходять підтримку, відчуття приналежності до спільноти, можливість самовираження. Аналіз літератури та соціологічних досліджень ілюструє як позитивний (розвиток творчості, комунікації) так і негативний (ізоляція, ризик деструктивної поведінки) субкультур. Важливо приділяти увагу феномену кумирства у підлітковому віці. Культ особистостей у межах субкультур, зокрема кей-поп культури, сприяє моделюванню поведінки підлітків відповідно до образів їхніх кумирів. Це може впливати на їхній стиль життя, світогляд і навіть професійні прагнення. розуміння інтересів і ціннісних орієнтацій підлітків, що належать до субкультур, є важливим для психологів, педагогів і батьків. Це допоможе попередити можливі негативні наслідки впливу субкультур та сприяти гармонійному розвитку особистості в

сучасному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Молодіжна субкультура як складова формування особистості підлітків: позитивні та негативні аспекти, Ю. Шевчук, Нова педагогічна думка. - 2014. - № 3. - С. 76-79
2. Піговська С.А. Молодіжні субкультури та кумири, їх вплив на свідомість підлітків // Практичний психолог, Соціальний педагог КЗ "Почапинської ЗЗСО". - 22 січня 2023
3. Заграй Л. Молодіжна субкультура як дискурсивний простір конструювання інтерпретативних схем особистості // Психологія особистості. – 2011. №1. С. 211-218.

502/504:663.9:664.1 (477.64)

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА СТАН ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вінніченко Олена

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Олександр Непша, старший викладач

Ключові слова: воєнні дії, природно-заповідний фонд, Запорізька область

Війна в Україні стала не тільки трагедією для людей, але й завдала величезної шкоди навколишньому середовищу. Особливо постраждали об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ), які є безцінними осередками біорізноманіття та екологічної рівноваги [1] (рис. 1). Запорізька область, з її унікальними степовими екосистемами та цінними природними об'єктами, зазнала значного негативного впливу.

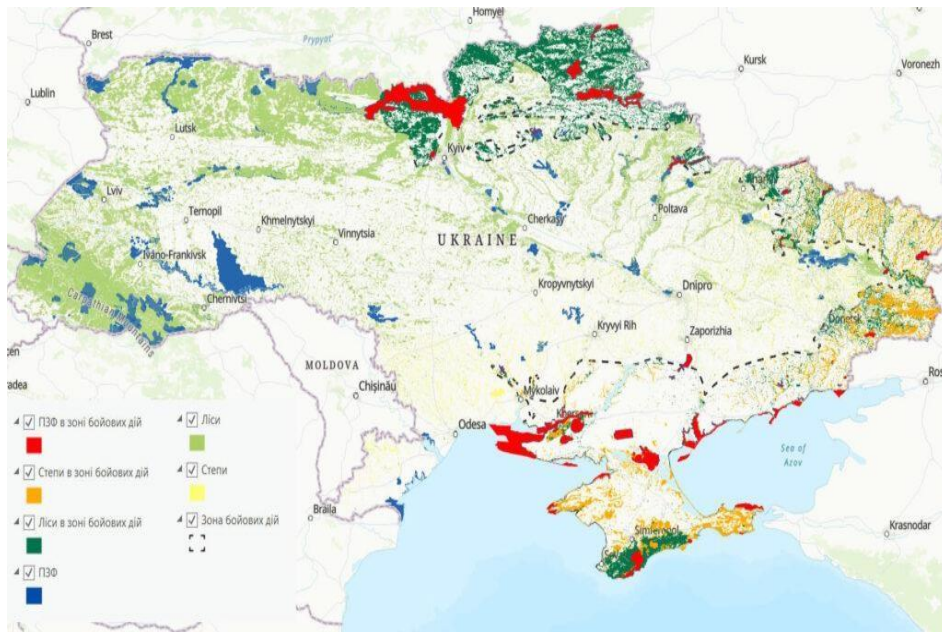

Рис. 1. Природні території які потерпіли внаслідок військової агресії, за даними ГО «Українська природоохоронна група» [1]

Військові дії призвели до безпосередніх руйнувань на територіях об'єктів ПЗФ Запорізької області. Вибухи, пожежі та пересування важкої техніки знищують рослинний покрив, ґрунт, місця проживання тварин. Особливо вразливими є степові екосистеми, які відновлюються дуже повільно. Бойові дії супроводжуються забрудненням ґрунтів, води та повітря різноманітними хімічними речовинами, важкими металами, паливно-мастильними матеріалами. Це негативно впливає на стан рослинності, тваринного світу та екосистем в цілому.

Руйнування інфраструктури, зокрема дамб та насосних станцій, може призвести до порушення гідрологічного режиму на територіях об'єктів ПЗФ. Це може викликати затоплення або осушення окремих ділянок, що призведе до зміни рослинного та тваринного світу.

Війна негативно впливає на тваринний світ. Тварини гинуть від вибухів, пожеж, забруднення. Багато видів втрачають свої місця проживання та шляхи міграції. Особливо страждають рідкісні та зникаючі види.

В умовах воєнних дій ускладнюється охорона об'єктів ПЗФ. Інспектори не можуть повноцінно виконувати свої обов'язки, що призводить до збільшення випадків браконьєрства, незаконної вирубки лісу та інших

порушень. Війна матиме довгострокові наслідки для стану об'єктів ПЗФ. Навіть після припинення бойових дій, екосистеми потребуватимуть тривалого відновлення. Забруднення ґрунтів та води може зберігатися протягом багатьох років, впливаючи на здоров'я людей та стан природи. Після закінчення війни необхідно буде провести масштабну роботу з відновлення об'єктів ПЗФ. Це включає в себе очищення територій від забруднення, відновлення рослинного покриву, створення умов для повернення тварин, посилення охорони. У відновленні об'єктів ПЗФ Запорізької області необхідна міжнародна допомога.

Висновок. Війна в Україні стала екологічною катастрофою. Збереження об'єктів ПЗФ Запорізької області є важливим завданням для відновлення екологічної рівноваги та забезпечення сталого розвитку регіону.

Список використаних джерел:

1. Омельчук О., Садогурська С. Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України. URL: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html> (дата звернення: 03.02.2025)

316.723-053.6:004.738.5

ВІРТУАЛЬНІ СУБКУЛЬТУРИ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Воробйова Орина

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Батарейна Ірина, старший викладач

Ключові слова: субкультура, Інтернет, віртуальні субкультури, молодь, соціалізація

Вступ. У сучасному світі де панує розвиток технологій і штучного

інтелекту, які не тільки змінюють наш спосіб життя, але й трансформують спілкування та взаємодію між людьми виникають віртуальні субкультури. Термін «субкультура» можна визначити як систему норм і цінностей, яка вирізняє певну групу людей від суспільства. Вона формується під впливом різних факторів, таких як вік, етнічна приналежність, релігія соціальний статус та місце проживання [2].

Під час пандемії COVID-19 та російсько-української війни суспільство проводить більше часу в інтернет-просторі й виникають віртуальні субкультури або інтернет-субкультури. Віртуальні субкультури, це група людей з усіх куточків світу, які мають спільні інтереси та розвиваються за допомогою кіберпростору.

Матеріали і методи. У цьому дослідженні віртуальних субкультур застосовано загальнонаукові методи, пошуково-бібліографічний та проблемно-цільовий, що дозволило всебічно розкрити сутність явища в цифровому просторі. Питаннями віртуальних субкультур займалися дослідники, такі як М. Брейк, В. Волинець та В. Павелків, які аналізували вплив нових форм комунікації на формування соціальних груп. Проте досліджень у цій галузі недостатньо через швидкий розвиток технологій. Поточне дослідження базується на аналізі експертних публікацій, що дозволяє глибше вивчити вплив віртуальних субкультур на суспільство та індивідуальну ідентичність [3, 1, 2].

Мета – дослідження віртуальних субкультур, що сформовані у часи соціальних криз, а також їх вплив на молодь.

Результати. На сьогодні Інтернет є не лише інструментом для створення соціальних угруповань, але й простором, де вони формуються та розвиваються. У цьому середовищі виникають суспільні рухи, групи та спільноти, які стають важливими чинниками прогресу суспільства. Застосування віртуального простору суспільством спричиняє зміни у соціокультурному середовищі, тому актуальність цього дослідження полягає у вивченні того, як Інтернет змінює та впливає на наше майбутнє.

Водночас Інтернет сприймається не просто як набір технологій, а як середовище існування, що інтегрується у повсякденне життя. Він більше не є лише віртуальним простором, а перетворився на невіддільну частину соціальної реальності. Це зумовлює появу нових психологічних феноменів, зміну форм комунікації та трансформацію усталених соціальних практик.

Віртуальні субкультури дають змогу кожному стати частиною певної спільноти, незалежно від географічного положення, віку чи статі. Саме ця доступність робить їх особливо привабливими для сучасної молоді. Варто зазначити, що в умовах цифрової епохи майже кожна людина так чи інакше належить до тієї, чи іншої субкультури.

В Україні спостерігаються десятки різних субкультур, деякі з них давно вже нам відомі, а інші тільки що з'явилися та розвиваються разом з нами. Наприклад, геймери, які формують власні традиції, сленги й внутрішні правила, об'єднуючи мільйони гравців у віртуальному просторі. Фандоми (кіномани, фанати коміксів або аніме) створюють цілі онлайн-спільноти на платформах Reddit, Discord або спеціалізованих форумах, обговорюючи новинки, теорії та фанатську творчість.

Висновок. Тепер кожен з нас може стати частиною різних угруповань не виходячи із дому, потрібно мати не так багато ресурсів для життя у віртуальному просторі. Віртуальні субкультури, які пропагують позитивні цінності, участь у соціальних активностях, можуть сприяти формуванню стійкого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Волинець В. Субкультура віртуального співтовариства: поняття та особливості. Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Філософія, культурологія, соціологія. 2015. № 10. С. 81–89.
2. Павелків В. Роль впливу молодіжних субкультур на поведінку молоді в кризовий період. Психологія: реальність і перспективи. 2023. № 20. С. 154–160. URL: https://doi.org/10.35619/prap_rv.v1i20.337.

3. Turner G., Brake M. The Sociology of Youth Culture and Youth Subcultures: Sex and Drugs and Rock 'n' Roll? *The British Journal of Sociology*. 1983. Vol. 34, no. 1. P. 130. URL: <https://doi.org/10.2307/590614>.

378.015.3:543.5

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗИКО-ХІМІЧНОГО СКЛАДУ ЗАСОБІВ ДОГЛЯДУ ЗА РОТОВОЮ ПОРОЖНИНОЮ НА ЗУБНУ ЕМАЛЬ

Гладій Андрій

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана

Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Тетяна Четвертак, кандидат педагогічних наук

Ключові слова: хімічна освіта, фізико-хімічні властивості, догляд за ротовою порожниною

Проведено дослідження фізико-хімічного складу засобів догляду за ротовою порожниною на зубну емаль для уточнення відповідності хімічного складу зубних паст різних торговельних марок представлених на вітчизняному ринку. На основі вивчення інформаційних наукових джерел встановлено ефективні показники піностійкості, кількісний вміст фториду у досліджених пробах зубних паст. Наведено оптимальну техніку виконання догляду за ротовою порожниною. Актуальність проведеного дослідження підсилюється дотичною приналежністю кожної людини до виконання щоденної особистої гігієни, зокрема, ротової порожнини, задля загального зміцнення здоров'я, покращення процесів травлення та продовження життя в цілому.

Експертною групою опрацьовано фізико-хімічний аналіз зубних паст Colgate, Oral-B, Dentalux, Blend-a-med, Sensodyne, які стали об'єктом обраного дослідження. В ході проведеного експерименту задіяні: системний аналіз наукової літератури, моделювання та систематизація отриманих результатів, емпіричні методи, зокрема: анкетування. Проаналізовано відповідність хімічного складу зубних паст заявленій нормативній документації. Доведено,

що запропонована техніка виконання очищення ротової порожнини впливає на якість очищення зубної емалі. Проведений хімічний аналіз зубних паст Colgate, Oral-B, Dentalux, Blend-a-med, Sensodyne встановив однорідність складу, відповідність водневого показника, піно утворення, відсотку вологості та густини заявленим нормативним документам. Перевірені масові частки металів, показник фториду, абразивність досліджених зразків. Встановлено індекси токсичності, індекс шкірно-подразнюючої дії, індекс сенсibiliзуючої дії. Охарактеризовано органолептичні властивості представлених зубних паст. Визначено мікроскопію окремих зразків (рис.1).

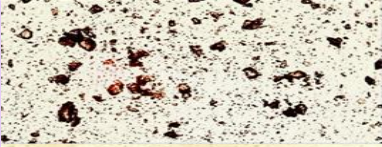
Зразок	Фотографія	Характеристика
Паста зубна «Colgate Triple Action»		При збільшенні $\times 100$ разів зразка зубної пасту виявлено, що абразивні скупчення є досить великі агломерати. За розміром частинки дуже крупні, мають гострі ділянки, частка дрібної фракції незначна
Паста зубна «Dentalux Complex 3 Mint Fresh»		Зубна паста має однорідну фракцію. Однак дуже мало мінеральної складової. Є досить крупні абразиви, проте їх не багато.
Паста зубна «Blend-a-med 3D White»		Дрібнорозмірних частинок небагато. Основна фракція – мінеральні абразиви середнього розміру, проте їх мало.
Паста зубна «Sensodyne complex daily care»		Виявлено певні скупчення агломератів мінеральних речовин. Наявна як дрібна, так і середніх розмірів фракція, структура однорідна.
Паста зубна «Oral-b 1-2-3 Mint»		Видно, що вміст мінеральної складової зубної пасту дуже малий. Основна фракція – дрібні

Рис.1 Мікроскопія зубних паст

Висновок. За оцінкою експертної групи, перспективним засобом догляду за ротовою порожниною стала зубна паста **Sensodyne**, експертна група складалась зі студентів кафедри хімії та хімічної освіти факультету природничих наук в кількості 36 респондентів. В результаті проведеного анкетування оцінювались: ефективність чистки зубів, зручність застосування, економічна доступність, задоволеність результатом. Sensodyne обрали 61,8% опитаних респондентів. В ході експерименту проаналізовано хімічний склад різних торговельних марок зубних паст, з'ясовано фізико-хімічні характеристики окремих представників зубних паст. За результатами дослідження перевірено гіпотезу щодо ефективності догляду за ротовою

порожниною при дотриманні правильності виконання техніки очищення ротової порожнини.

Список використаних джерел:

1. Amel Dental Clinic. URL: <https://ameldental.com/uk/yak-pravilno-vibrati-zubnu-pastu/>. (Last accessed: 17.02.2025).

159.9:316.6

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЖІНОК, ЯКІ МАЮТЬ СТАТУС ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Вікторія Гончарова

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Світлана Шевченко, кандидат психологічних наук, доцент

Ключові слова: адаптаційний потенціал, жінки-ВПО, психологічна стійкість, соціальна підтримка, копінг-стратегії.

Актуальність дослідження обумовлена зростаючою кількістю внутрішньо переміщених осіб (ВПО) внаслідок військового конфлікту в Україні, серед яких значну частку складають жінки. Процес їх адаптації до нових умов життя є складним та багатофакторним, що включає психологічні, соціальні та особистісні аспекти. Аналіз наукових досліджень свідчить про необхідність розробки заходів для підтримки адаптаційного потенціалу жінок-ВПО [1, 2].

Об'єктом дослідження виступає адаптаційний потенціал жінок, які змушені були змінити місце проживання через військові дії. Методи дослідження включають опитування, психодіагностичні методики та аналіз наукової літератури. Для оцінки рівня стресостійкості застосовувалася шкала психологічної стійкості Коннора-Девідсона (CD- RISC), а соціальна підтримка вимірювалася за допомогою шкали соціальної підтримки Зімента.

Додатково проводилися глибинні інтерв'ю, що дозволили виявити особистісні особливості адаптації жінок-ВПО.

Дослідження показало, що 50% жінок-ВПО мають високий рівень тривожності, а 71,9% – схильність до немотивованої тривожності. При цьому рівень соціальної підтримки суттєво впливає на здатність жінок до адаптації. Жінки, які отримують підтримку від родини та громадських організацій, демонструють вищий рівень психологічної стійкості [2].

Впровадження тренінгів та психологічних програм сприяє зниженню рівня стресу та покращенню адаптаційного потенціалу. Жінки, які проходили психологічне консультування, демонстрували вищий рівень емоційної стабільності та ефективніші копінг-стратегії. Окрім цього, дослідження виявило, що адаптаційний потенціал значно покращується при залученні жінок до соціально орієнтованої діяльності, такої як волонтерство та освітні програми.

Порівнюючи отримані результати з попередніми дослідженнями, можна зробити висновок, що рівень адаптаційного потенціалу жінок-ВПО залежить від декількох факторів: доступу до соціальних ресурсів, підтримки близького оточення та здатності до управління емоційним станом. Суттєву роль у процесі адаптації відіграють програми психосоціальної допомоги, які забезпечують психологічну підтримку та навчають ефективним стратегіям подолання стресу.

Дослідження також виявило, що рівень адаптації суттєво відрізняється залежно від вікової групи жінок-ВПО. Молодші жінки демонструють більшу гнучкість та швидшу інтеграцію, тоді як старші вікові групи стикаються з більшою кількістю психологічних та соціальних труднощів. Тому необхідним є розроблення віково специфічних підходів до психологічної допомоги [1].

Адаптаційний потенціал жінок-ВПО залежить від рівня соціальної підтримки, стрес стійкості та використання ефективних копінг-стратегій. Психологічне консультування та навчання методам подолання стресу є

важливими складовими процесу адаптації. Додатково необхідно розробляти цільові програми підтримки для різних вікових груп. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на розробку програм довгострокової підтримки жінок-ВПО та вивчення ефективності різних моделей психосоціальної допомоги.

Список використаних джерел

1. Ільєнко О. В. Психофізичний стан внутрішньо переміщених жінок зрілого віку // ResearchGate. 2023. URL: <https://www.researchgate.net/publication/378043713>
2. Пилипенко І. Л. Особливості соціально-психологічного супроводу процесу адаптації внутрішньо переміщених осіб // Волинський національний університет імені Лесі Українки. 2024. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25522/1/pylypenko_2024.pdf

316.6:316.42

ДОВІРА В ЕПОХУ РИЗИКІВ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР

Дворецький Віталій

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Михайло Цюрупа, доктор філософських наук, професор

Ключові слова: довіра, природа довіри, соціальна довіра, ризик, суспільство, культура

Сучасне суспільство характеризується динамічністю та постійними змінами, що зумовлює підвищений інтерес до проблеми довіри як механізму соціального розвитку та порядку. Більшість сучасних тлумачень довіри базуються на засадах соціальної взаємодії. Довіра розуміється як позитивне ставлення до іншого, що ґрунтується на вірі в його правоту, чесність та щирість [1].

Соціально-філософський спектр дослідження довіри є дуже широким. Вчені активно вивчають соціальну довіру в контексті дослідження проблеми соціального порядку, стабільності соціальної та інституційної системи суспільства. Центальною категорією виступає феномен довіри в теорії соціального капіталу.

Соціокультурний аспект вивчення довіри передбачає врахування багатогранності даного феномена, похідного від історичної, культурної, економічної, політичної, правової, психологічної та інших сфер і проявів людської діяльності.

Проблема довіри сьогодні часто досліджується в рамках концепції ризиків. Ризикогенність сучасного світу підвищує значимість соціальної довіри як механізму підвищення ступеня безпеки суспільства.

У. Бек пов'язує зростання ризиків в соціальному суспільстві зі втратою довіри. Н. Луман заперечує значимість соціальної довіри в суспільстві традиційного типу, вважаючи, що вона починає виконувати свою функціональну роль з настанням епохи індустріалізації.

А. Селигмен вважає, що руйнування впевненості не призводить до втрати довіри, а, навпаки, є імпульсом для розвитку соціальної довіри.

Важливим джерелом досліджень психологічної природи довіри є роботи К. Ясперса, К. Хорні, Е. Фромма, Е. Еріксона, А. Маслоу, С. Московічі, К. Роджерса, В. Франкла та інших [2].

Згідно з концепціями А. Маслоу, К. Роджерса, Е. Еріксона, довіра існує у внутрішньо особистісному просторі соціуму, проте, функціонуючи, виявляє себе в просторі між особистісної та міжгрупової взаємодії.

Соціологія довіри орієнтується на закони цілераціональної діяльності, тоді як філософія довіри спирається на смисложиттєві закони буття людини.

Отже, довіра як соціокультурний феномен є продуктом еволюції суспільного розвитку. Розширення соціальних ризиків актуалізує потребу в довірі як умові подолання деструктивних процесів [3]. Тому, сучасне

суспільство потребує оновлення етики довіри та формування нових суспільних засад, що базуються на "вічних" цінностях духовно-морального порядку.

Список використаних джерел:

1. Довіра – Вікіпедія, Електронний ресурс
<https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Кожем'якіна О. Рациональні та ірраціональні виміри феномену довіри. Наук. вісн. Чернів. у-ту : зб. наук. праць. Вип. 412–413. С. 207–211.
3. McLeod C. Trust. Stanford Encyclopedia of Philosophy. (Fall 2021 Edition).
URL: <https://plato.stanford.edu/entries/trust/>

316.42:316.75:355.02

СОЦІАЛЬНА СТІЙКІСТЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ: РОЛЬ ДОВІРИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Дєдов Іван

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Людмила Афанасьєва, кандидат філософських наук,

доцент

Ключові слова: довіра, соціальна стійкість, війна, соціальний капітал, ідентичність, згуртованість, взаємодопомога.

Повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну стало не тільки трагедією для мільйонів людей, але й серйозним випробуванням для українського суспільства. З перших днів війни стало очевидно, що здатність країни протистояти агресору залежить не тільки від військової сили, але й від соціальної стійкості, тобто здатності суспільства зберігати свою функціональність, адаптуватися до швидко змінюваних умов та протистояти деструктивним впливам.

В умовах війни, коли звичний ритм життя порушено, соціальні зв'язки ослаблені, а невизначеність та страх стають постійними супутниками, довіра

набуває особливого значення. Довіра до влади, довіра між людьми, довіра до інституцій громадянського суспільства – все це стає критично важливим ресурсом, що забезпечує згуртованість суспільства, його здатність до самоорганізації та взаємодопомоги [1].

Війна є екстремальною ситуацією, що характеризується високим рівнем невизначеності, страху та насильства. В таких умовах довіра набуває особливого значення, оскільки вона є необхідною умовою для виживання та адаптації до кризових ситуацій.

Війна може як сприяти зміцненню довіри, так і підірвати її. З одного боку, спільне переживання травматичних подій, взаємодопомога та волонтерство можуть сприяти згуртуванню людей та зміцненню довіри між ними. З іншого боку, війна може призвести до посилення соціальної напруги, розколу суспільства та втрати довіри до влади та інституцій.

Значний вплив на рівень довіри має також діяльність інституцій громадянського суспільства, зокрема волонтерських організацій, благодійних фондів та громадських ініціатив. Їхня робота, спрямована на допомогу постраждалим від війни, підтримку армії та забезпечення життєдіяльності суспільства, сприяє зміцненню соціальних зв'язків та довіри між людьми.

Довіра є важливим фактором соціальної стійкості, оскільки вона сприяє:

Згуртованості суспільства: довіра між людьми сприяє їх об'єднанню навколо спільних цінностей та інтересів, що робить суспільство більш стійким до зовнішніх загроз взаємодопомозі: довіра сприяє розвитку взаємодопомоги та волонтерства, що є важливими механізмами подолання кризових ситуацій [2].

Адаптивності: довіра до влади та інституцій сприяє більш ефективній адаптації суспільства до швидко змінюваних умов воєнного часу.

Висновки. Довіра є критично важливим ресурсом соціальної стійкості в умовах повномасштабної війни. Зміцнення довіри в суспільстві є складним та багатогранним завданням, що потребує комплексного підходу та участі всіх

соціальних акторів. Успішне вирішення цього завдання є запорукою перемоги України у війні та її подальшого розвитку як сильної та незалежної держави.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук, О. О. Соціальна стійкість українського суспільства в умовах війни: теоретико-методологічні засади дослідження. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія, 2022, №1(2), 12-19.
2. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.

551.1

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОЛОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Спіфанцев Денис

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Олександр Непша, старший викладач

Геологічне середовище – це верхня частина земної кори, на яку впливає діяльність людини, і яка, водночас, впливає на цю діяльність. Основні види антропогенного впливу на геологічне середовище: розробка родовищ корисних копалин призводить до забруднення ґрунтових вод, атмосферного повітря, утворення кар'єрів та териконів, зміни рельєфу місцевості; будівництво великих споруд, гідроелектростанцій, тунелів може викликати зсуви, осідання ґрунту, зміни гідрологічного режиму; захоронення промислових та побутових відходів може призвести до забруднення ґрунтових вод важкими металами, радіонуклідами та іншими шкідливими речовинами; неконтрольоване використання підземних вод може призвести до

їх виснаження, засолення, зміни гідрологічного режиму.

Найбільш актуальні екологічні проблеми використання геологічного середовища: забруднення ґрунтових вод – забруднення ґрунтових вод є однією з найсерйозніших екологічних проблем, оскільки вони є основним джерелом питної води для багатьох населених пунктів; забруднення атмосферного повітря – викиди шкідливих речовин в атмосферу під час видобутку корисних копалин та інших видів діяльності можуть призвести до захворювань дихальних шляхів, кислотних дощів та інших негативних наслідків; знищення природних ландшафтів – розробка родовищ корисних копалин, будівництво та інші види діяльності можуть призвести до знищення природних ландшафтів, втрати біорізноманіття; утворення техногенних родовищ – накопичення відходів гірничодобувної промисловості, будівництва та інших видів діяльності може призвести до утворення техногенних родовищ, які можуть бути джерелом забруднення навколишнього середовища; активізація небезпечних геологічних процесів – неконтрольована діяльність людини може призвести до активізації небезпечних геологічних процесів, таких як зсуви, обвали, землетруси [1].

Шляхи вирішення екологічних проблем використання геологічного середовища представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 Шляхи вирішення екологічних проблем використання геологічного середовища

Напрямок вирішення	Заходи по вирішенню
Раціональне використання природних ресурсів	• необхідно зменшити споживання природних ресурсів, впроваджувати енергозберігаючі технології, переходити на відновлювані джерела енергії.
Екологічно безпечне ведення господарської діяльності:	• необхідно дотримуватися екологічних норм та стандартів під час видобутку корисних копалин, будівництва та інших видів діяльності.
Очищення забруднених територій	• необхідно проводити очищення забруднених територій, рекультивацію земель, відновлення природних екосистем.

Моніторинг геологічного середовища	• необхідно здійснювати постійний моніторинг стану геологічного середовища, прогнозувати можливі негативні наслідки діяльності людини.
Міжнародне співробітництво	• необхідно розвивати міжнародне співробітництво у сфері охорони геологічного середовища, обмінюватися досвідом та технологіями.

Висновок. Використання геологічного середовища є невід'ємною частиною розвитку людства. Проте, інтенсивна діяльність людини призводить до виникнення серйозних екологічних проблем, які можуть мати негативні наслідки для навколишнього середовища та здоров'я людей.

Список використаних джерел:

1. Екологічна геологія: підручник / За ред. д.г.-м.н. М.М.Коржнева. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2005. 257 с.

338.48-6:615.8

**ПЕЛОЇДИ ЯК БАЛЬНЕОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ
ПІВНІЧНО- ЗАХІДНОГО ПРИАЗОВ'Я**

Єреметова Марія

*Ліцей №9 Мелітопольської міської ради Запорізької області, Запоріжжя
Науковий керівник – Лариса Прохорова, кандидат геологічних наук, доцент*

Північно-Західне Приазов'я – це не тільки мальовничий куточок України на березі Азовського моря, але й справжня здравниця. Тут, завдяки поєднанню сприятливого клімату та багатих природних ресурсів, створено чудові умови для оздоровлення та відпочинку. Серед найцінніших скарбів регіону – пелоїди (лікувальні грязі) та мінеральні води, джерелами яких є морське дно, вкрите мулистими відкладеннями. Найбільш значними локалізаціями лікувальних грязей Північно-Західного Приазов'я є: Бердянськ, Приморськ, Новокостянтинівка, Степанівка Перша, Приморський

входять усі мінеральні солі та мікроелементи, що необхідні людському організму: залізо, кремнезем, азот, фосфат. Крім цього до складу блакитної глини входять: магній, кальцій, срібло, калій, фосфор, марганець, цинк, алюміній, кобальт, молібден, мідь, причому ці елементи знаходяться в глинах у такій формі, яка є добре засвоюваною організмом.

Висновок. Північно-Західне Приазов'я має значний потенціал для розвитку бальнеологічного туризму завдяки своїм унікальним природним ресурсам, зокрема пелоїдам. Північно-Західне Приазов'я має всі передумови для створення сучасних бальнеологічних курортів, які будуть користуватися попитом серед туристів, зацікавлених у оздоровленні та відпочинку на природі.

Список використаних джерел:

1. Мінеральні ресурси України. К.: ДНВП «Державний інформаційний геологічний фонд України», 2018. 270 с.

373.5.013.32:005

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК БАЗОВА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Жейнов Сергій

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана

Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Марина Білецька, кандидат педагогічних наук, доцент

Ключові слова: інноваційність, освіта, суспільство, базова якість

Інтенсивні зміни, що відбуваються в основних сферах життєдіяльності суспільства, перетворення інформації на основний ресурс має наслідком зміну культури, цінностей та мислення людини. Інноваційне суспільство потребує інноваційної людини, для якої світ не є незмінною структурою, до якої можна пристосуватися, – він виступає системою завдань, які слід вирішувати. Інтелект і творчий потенціал людини стають провідними факторами благополуччя та добробуту України. Інноваційна особистість посідає позицію

дослідника, виявляючи й розв'язуючи проблеми в науці, освіті, техніці, мистецтві, спорті.

Одним з актуальних питань розвитку інноваційної особистості, на думку окремих дослідників, є відсутність прикладу такої особистості з характерними базовими та набутими якостями. Крім того, реалізації завдання формування інноваційної особистості в умовах сучасної системи освіти можуть завадити соціальні, психологічні, економічні чинники, серед яких мотиваційні перешкоди, інертність у модернізації освіти, брак матеріальних ресурсів та ін.

В. Кремень визначив інноваційне середовище як суперечності, конкуренцію, боротьбу, протистояння, закономірний стан буття природи і соціуму, умова їх постійного розвитку. На думку вченого, на початку третього тисячоліття людство досягло завдяки прогресу в розвитку науки і техніки безпрецедентних в історії життєвих стандартів та рівнів добробуту. Проте одночасно людина втрачає свої традиційні корені, стає іншим горизонт її світобачення, змінюється діапазон інтересів. Відриваючись від минулого та відчуваючи байдужість до майбутнього (цінне тільки те, яке «тут» і «зараз»), вона повністю зосереджується на новітньому. Це сталося тому, що модернізація, урбанізація, промислова, політична, технологічна, сексуальна, інформаційна та інші революції мають своїм наслідком підрив, руйнування в цілому стійкого світу традиційних зв'язків, релігійних та культурних устоїв, загально визнаних духовних цінностей, змішання і стирання кордонів між етнічними і соціальними групами. У все більш зростаючому масштабі виявляється тенденція до розмивання специфіки, неоднорідності, самобутності культур, багатства їх проявів до утвердження єдиних стереотипів, шаблонів, стандартів, однаковості [1, с. 17].

Аналіз наукових розвідок щодо розвитку інноваційності особистості дає змогу визначити такі основні риси інноваційної особистості: відкритість новому досвіду; спрямованість на самовизначення та готовність до сприйняття і розв'язання нових завдань, здатність до інноваційної діяльності; внутрішня свобода; бажання і можливість розвивати власні інтереси; емоційна

стабільність; адекватна самооцінка; позитивне мислення [2, с. 114].

Висновок. Таким чином, розвиток інноваційності потребує втілення інноваційних методик в освітній процес, побудови його на засадах педагогіки партнерства, створення освітнього середовища, зміст якого буде відкривати особистості нові шляхи, траєкторії. Розвиток інноваційності особистості відбувається через ситуації вибору, що стимулюють пізнавальний інтерес, відчуття власної гідності й відповідальності.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Інноваційність людини як вимога часу. *«Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації»*. 2010. № 4. С. 16–22.
2. Ремех Т. Формування інноваційної особистості як завдання Нової української школи. Збірник тез конференції «Обдарованість». 2021. С. 112–115.

37.09. 379,8

РОЛЬ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ВЛАСНОГО БАЧЕННЯ УЧНЕМ СВІТУ

Жейнова Ульяна

Ліцей № 167 Дніпровського району, Київ

*Науковий керівник – Наталія Сергієнко, заступник директора з
навчально-виховної роботи Ліцею № 167 Дніпровського району м. Києва*

Ключові слова: учнівське самоврядування, заклад освіти, права, інтереси

Самоврядування в закладі освіти – це право учасників освітнього процесу як безпосередньо, так і через органи громадського самоврядування колективно вирішувати питання організації та забезпечення освітнього процесу в закладі освіти, захисту їхніх прав та інтересів, організації дозвілля та оздоровлення, брати участь у громадському нагляді та в управлінні закладом освіти у межах повноважень, визначених законом та установчими

документами закладу освіти. Учнівське самоврядування є однією з форм громадського самоврядування в школі [1].

Залучені до учнівського самоврядування учні Ліцею 167 знайомляться з багатогранністю явищ, надають пропозиції та сміливо втілюють творчі ідеї у найвідповідальніші для учнівського колективу моменти. Шкільний парламент в Ліцеї № 167 здійснює діяльність у форматі шести Міністерств. Будь-хто з учнів може долучитися до покращення освітнього процесу, адже це унікальна можливість отримати новий безцінний досвід, познайомитися з великою кількістю учнів різних класів та побудувати міцні зв'язки зі шкільною громадою на різних рівнях. Одним з найцінніших привілеїв є шанс покращити свої лідерські навички – так учням вдається побороти страх виступати на публіку, навчитися генерувати ідеї та знаходити компромісні рішення!

За останні два роки учнівським самоврядуванням Ліцею № 167 м. Києва було ініційовано та проведено багато заходів: Дні плетіння сіток на трудовому навчанні; екологічні акції «Всесвітній день Прибирання», сортування сміття в школі; збори батарейок та пластикових кришок; благодійні збори продуктів та одягу військовим, дітям ВПО, тваринам в притулках; незвичайні за назвами тематичні дні та тижні («День обіймів», «День спонтанного прояву доброти»,

«Тиждень стилів»; конкурси-пародії на українські телешоу («Хто зверху?»),

«Солов'їне шоу»; буккросинг; тренінги та лекції від запрошених гостей (поет- військовий Дмитро Лінартович «Словоспів у ЗСУ»; «Інтерактивний театр для психоемоційної підтримки учнів» від БФ «Клуб Добродіїв» за підтримки «UNICEF»); акція «Ревізор» (перевірка тематичного оформлення класних куточків та кабінетів, прив'язаних до конкретних класів); інфобатли та челенджі до історичних дат для покращення обізнаності учнів. Фотоматеріали всіх заходів можна побачити на сторінці Instagram Ліцею № 167 м. Києва https://www.instagram.com/lyceum_167?igsh=Zjd1ZzBteWlmajBj

Висновок. Для кожного учня самоврядування – це, в першу чергу, можливість розкрити свій творчий потенціал, реалізувати керівні навички, втілити в життя потужні ідеї. Самоврядування – це маленький досвід учня існування в соціумі, яким він готовий поділитися з іншими. Не треба плутати цю активну діяльність з грою у доросле сучасне життя. Головним є той факт, що у самоврядуванні кожен учень може знайти своє покликання і буде виконувати роль, яка йому до вподоби. В умовах організації і реалізації учнівського самоврядування формується відповідальний, старанний, самостійний, творчий громадянин України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від ред. від 01.01.2025
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 19.02.2025).
2. Сподарик С. О. Формування соціальних компетентностей вихованців шляхом залучення їх до учнівського самоврядування. *Педагогічний пошук*. 2018. № 4. С. 71–74.

159.922.76:616.896 – 057.874

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ МАТЕРІВ ДІТЕЙ З РАС ЯК ФАКТОР ПОДОЛАННЯ БУЛІНГУ В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Закладний Ілля

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Олександра Скляр, викладач-стажист

Ключові слова: стресостійкість, розлади аутистичного спектру, булінг, шкільне середовище, психологічна підтримка

Загально відомо, що стрес - реакція всього організму на будь-які події як позитивного, так і негативного характеру. Він активізує потребу у стресостійкості, а стресостійкість, як здатність людини ефективно

справлятися з різноманітними стресовими ситуаціями, зберігає психологічну рівновагу людини. Ця тема є надзвичайно актуальною в контексті розгляду явища булінгу в освітньому середовищі по відношенню до дітей з розладами аутистичного спектру (РАС) та їх матерів, оскільки в основному матері опікуються особливою дитиною, відіграючи ключову роль в освітньому процесі (співпраця зі школою, допомога в навчанні, соціальна інтеграція тощо).

Ця публікація ґрунтується на аналізі наукової літератури за тематикою дослідження на основі пошукових запитів у відомих наукометричних базах та проведенні власного дослідження, застосовуючи опитувальні методи та метод узагальнення.

В нашій країні постійно зростає кількість сімей, які виховують дітей з РАС. За даними наукової літератури, ці діти мають особливий тип функціонування нервової системи, що підвищує рівень стресу у батьків через специфічні потреби та поведінкові особливості дитини. Сім'ї, які виховують дитину з цим розладом, повністю змінюють своє життя, соціальні контакти через переважно негативне ставлення соціуму. Часто саме батьки можуть відчувати соціальний тиск через нерозуміння та суспільні упередження щодо їх дітей з РАС, що додає емоційного напруження, оскільки вони стикаються з осудом та жорсткою безпідставною критикою, що додатково підвищує рівень стресу, особливо в період, коли дитина починає відвідувати навчальні заклади.

Булінг (цькування) – навмисне, довготривале насильство, що відбувається переважно в організованих колективах з певною особистою метою, зокрема, у шкільному середовищі, є гострою проблемою сучасної освіти в умовах сьогодення. Це явище об'єднує прояви насилля різного характеру (психологічне, фізичне), іноді з використанням мобільних телефонів, спрямоване на неповнолітніх осіб, осіб з особливими освітніми потребами та їх батьків.

Тема стресостійкості матерів дітей з РАС та булінгу в шкільному

середовищі пов'язані через кілька ключових аспектів: по-перше, це стосується соціальної вразливості дітей з РАС через наявність труднощів у соціальній взаємодії, що робить їх більш вразливими до булінгу (неможливість розпізнавати емоції, агресію з боку однолітків, не сформованість навички реагування в конфлікті); по-друге, емоційне навантаження та стрес матерів, значне їх емоційне та фізичне виснаження через постійну підтримку дитини, де додатково у випадку булінгу дитини, мати може відчувати безсилля, провину або гнів через неможливість захистити її.

Наглядно це продемонстровано результатами нашого дослідження, Анонімне опитування проводилося за допомогою анкети у форматі Google Forms, яку було розповсюджено через соціальні мережі. Загальна кількість учасників - 18 матерів дітей з РАС, 12 з яких (66,7%) виховують дітей шкільного віку від 7 до 13 років, всі діти відвідують навчальні заклади. Під час додаткової діагностичної бесіди з кожною учасницею дослідження, всі матері відмітили, що часте або постійне перебування в стані стресу, 12 з них (66,7%) в тому числі через тиск інших батьків та прояви булінгу в освітніх закладах, в більшості випадків це були приниження, образи, висміювання. Тому, важливо навчати матерів застосовувати методи психологічної саморегуляції розвивати стратегії подолання стресу (звертатися за підтримкою до інших батьків, самостійно застосовувати релаксаційні техніки, або йти в психотерапію), формуючи більш високий рівень стресостійкості.

Висновок. Таким чином, кращою профілактикою булінгу є активізація роботи психологів освітніх закладів з метою припинення/блокування його проявів, просвіти учасників освітнього процесу з цих питань, формування здорових стосунків між дітьми та батьками, навчання вчителів методам інтеграції дітей з РАС, інформування учнів щодо особливостей дітей з РАС, формуючи толерантне ставлення до людей з психофізіологічними

особливостями, навчання самих дітей з РАС соціальним навичкам та стратегіям реагування на конфлікти.

Список використаних джерел:

1. Столярик О. Стигматизація осіб з розладами спектру аутизму та членів їхніх родин як феномен та як процес (огляд літератури). *Вісник академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. Вип. 3. С. 44-57. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3_2019.pdf (Last accessed 20.02.2025).
2. Душка А. Л. Булінг дітей з РАС. *Психологія та соціальна робота*. 2021. Вип. 2 (54). С. 54-63. URL: <http://psysocwork.onu.edu.ua/article/view/241386/255580> (Last accessed 20.02.2025).
3. Кулешова О. В., Міхеєва Л. В. Булінг в освітньому середовищі: аналіз, шляхи подолання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Психологічні науки. 2019. Вип. 1. С. 154-158. URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/25/25> (Last accessed 20.02.2025).

159.922.8-053.5:355

ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВИХ СТАНІВ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Карачевцева Анна

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

*Науковий керівник – Наталія Фалько, ректор, кандидат психологічних наук,
доцент*

Ключові слова: війна, стрес, молодші школярі

Вступ. Війна – це важке випробування для всіх, особливо для дітей. Молодші школярі є особливо вразливими до стресу, пов'язаного з воєнними

діями. Їхня психіка ще не сформована, тому вони можуть важко переживати травматичні події. Важливо допомогти дітям цього віку впоратися зі стресом та забезпечити їм підтримку та відчуття безпеки.

Основна частина. Симптоми стресу у дітей можуть бути різноманітними.

Ось деякі з них:

- Зміни у поведінці: дитина може стати більш замкнутою, дратівливою, агресивною або плаксивою.
- Проблеми зі сном: дитина може важко засинати, прокидатися вночі або бачити кошмари.
- Погіршення апетиту: дитина може відмовлятися від їжі або їсти занадто багато.
- Фізичні симптоми: у дитини можуть з'явитися головні болі, болі в животі або інші фізичні нездужання.
- Повернення до дитячих звичок: дитина може почати смоктати палець, гризти нігті або робити інші дії, які вона робила в молодшому віці.

Страхи: дитина може почати боятися гучних звуків, темряви, незнайомих людей або інших речей.

Як допомогти дитині впоратися зі стресом?

1. Створіть безпечне та спокійне середовище. Намагайтеся дотримуватися звичного режиму дня, забезпечте дитині достатньо сну та здорового харчування. Обмежте час, який дитина проводить за переглядом новин та соціальних мереж.

2. Говоріть з дитиною про її страхи та переживання. Заохочуйте її ділитися своїми емоціями, не заперечуйте їх та не знецінюйте. Слухайте дитину уважно та з розумінням.

3. Надавайте дитині підтримку та любов. Обнімайте її, говоріть їй, що ви її любите та що ви поруч. Діти потребують відчуття безпеки та захищеності, особливо у важкі часи.

4. Забезпечте дитині можливість гратися та займатися творчістю. Ігри

та творчість допомагають дітям знімати стрес та виражати свої емоції. Заохочуйте дитину малювати, ліпити, грати в ігри або займатися іншими видами творчості.

5. Заохочуйте дитину до спілкування з однолітками та друзями. Спілкування з іншими дітьми допомагає дитині відчувати себе частиною колективу та отримати підтримку.

6. Проводьте більше часу разом з дитиною, грайте в ігри, читайте книги, гуляйте на свіжому повітрі. Спільний час, проведений з батьками, є дуже важливим для дитини.

7. Зверніться за допомогою до фахівця, якщо це необхідно. Якщо ви бачите, що дитина не може впоратися зі стресом самотужки, зверніться до дитячого психолога або психотерапевта.

Важливо пам'ятати:

Батьки є головним прикладом для дітей. Якщо батьки зберігають спокій та оптимізм, це допоможе дітям почуватися безпечніше. Діти відчують стрес по-різному. Хтось може стати більш замкнутим, хтось - агресивним, хтось може почати боятися гучних звуків або темряви. Важливо спостерігати за дитиною та реагувати на її потреби.

Діти потребують підтримки та розуміння. Важливо слухати їх, говорити з ними про їхні страхи та переживання.

Висновок. Отже, важливо зазначити, що допомога дітям впоратися зі стресом є критично важливою для їхнього емоційного та психологічного розвитку. Створення безпечного та підтримуючого середовища, де діти відчують себе зрозумілими та захищеними, є першим кроком до їхнього благополуччя.

Важливо слухати дітей, заохочувати їх говорити про свої почуття та переживання, а також навчати ефективних методів релаксації та зняття стресу. Забезпечення достатньої фізичної активності, обмеження часу, проведеного перед екраном, та звернення за допомогою до фахівця, якщо це необхідно, також є важливими аспектами підтримки дітей у стресових

ситуаціях.

Пам'ятайте, що кожна дитина унікальна, тому підхід до неї має бути індивідуальним та враховувати її потреби та особливості.

Список використаних джерел:

1. Василенко, М. М., & Петренко, С. О. (2023). Спеціально-організована рухова активність як фактор профілактики стресових станів дітей дошкільного віку. Адаптаційні та психофізіологічні проблеми фізичної культури і спорту, 237.
2. Нечипорук, І. О. (2024). Особливості прояву негативних емоційних станів молодших школярів в умовах війни. Кваліфікаційні магістерські роботи.
3. Мартинюк, О. Особливості корекції тривожних станів у молодших школярів. In The III International Scientific and Practical Conference «Scientific opinions on modern methods of solving problems», October 02-04, 2023, Prague, Czech Republic. 281 p. (p. 236).

316.77:008

ПОЛІКУЛЬТУРНІСТЬ ЯК ОСНОВА ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Кілігін Євген

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

*Науковий керівник – Людмила Афанасьєва, кандидат філософських наук,
доцент*

Ключові слова: полікультурність, мультикультуралізм, етнічне різноманіття, цивілізаційний розвиток, ідентичність, діалог культур

Сучасний світ характеризується зростаючим етнічним та культурним різноманіттям, що є результатом глобалізації, міграції та інших соціальних процесів. В умовах мультикультурності питання полікультурного розвитку

набуває особливої актуальності, оскільки саме полікультурність може стати основою для сталого та гармонійного розвитку суспільства.

Полікультурність передбачає визнання та повагу до культурного різноманіття, рівність усіх культур та їх право на існування та розвиток.

Філософія полікультурності ґрунтується на принципах діалогу культур, толерантності, взаєморозуміння та співпраці між представниками різних етнічних та культурних груп.

Полікультурність є не лише описом існуючого стану суспільства, але й нормативним ідеалом, до якого слід прагнути. Етнічне різноманіття є не лише реальністю, але й важливим ресурсом для розвитку суспільства. Представники різних культур можуть збагачувати суспільство своїми знаннями, досвідом, традиціями та цінностями. Культурне різноманіття сприяє розвитку креативності, інновацій та адаптивності суспільства до змін.

Полікультурність може стати основою для сталого та гармонійного розвитку суспільства, забезпечуючи соціальну стабільність, мир та злагоду.

Полікультурний розвиток передбачає створення умов для інтеграції різних культур, збереження їх ідентичності та забезпечення рівних прав та можливостей для всіх громадян.

Полікультурність сприяє формуванню громадянської ідентичності, що базується на повазі до культурного різноманіття та спільних цінностях.

Полікультурний розвиток стикається з різними викликами, такими як зростання націоналізму та ксенофобії, соціальна нерівність, культурна фрагментація та конфлікти на ґрунті етнічної та культурної приналежності.

Для успішного полікультурного розвитку необхідно розробити ефективні механізми інтеграції мігрантів, підтримки культурної ідентичності, боротьби з дискримінацією та нетерпимістю.

Важливим є розвиток міжкультурного діалогу та освіти, спрямованих на формування толерантності, взаєморозуміння та поваги до культурного різноманіття [1]. Освіта відіграє ключову роль у формуванні полікультурної компетентності учнів, їх здатності до міжкультурного діалогу та співпраці.

Культура є важливим інструментом популяризації культурного різноманіття, сприяючи розвитку міжкультурного діалогу та обміну.

Тому, полікультурність є не лише реальністю, але й важливим ресурсом для розвитку суспільства в умовах війни. Філософія полікультурності може стати основою для сталого та гармонійного розвитку, забезпечуючи соціальну стабільність, мир та злагоду [2]. Успішний полікультурний розвиток потребує комплексного підходу, що включає розвиток освіти, культури, міжкультурного діалогу та ефективних механізмів інтеграції. Важливо пам'ятати, що полікультурність – це постійний процес, що потребує постійного вдосконалення та адаптації до змін.

Список використаних джерел:

1. Безух Ю.С. Еволюція полікультурної освіти в Україні. Молодий вчений. 2016. № 4.1 (31.1). С. 24–26.
2. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О., Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеева. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410с. URL: <https://isoc.com.ua/assets/files/monitoring/maketvijn>

159.98

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ШЛЮБНИХ СТОСУНКІВ ПОДРУЖНІХ ПАР У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Кірсанова Лариса

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Ірина Остополец, кандидат психологічних наук, доцент

Ключові слова: шлюбні стосунки, подружжя, сім'я

Гармонізація шлюбних відносин залишається актуальною науковою проблемою, оскільки інститут шлюбу виступає фундаментом сім'ї та відіграє

ключову роль у забезпеченні добробуту особистості й суспільства загалом. Водночас сучасні соціокультурні трансформації зумовлюють зміну суспільного ставлення до шлюбно-сімейних відносин, що проявляється у поширенні альтернативних форм партнерства, зокрема цивільного, відкритого, гостьового та дистанційного шлюбу, які не передбачають офіційної реєстрації.

У сучасних умовах вступ у шлюб дедалі частіше сприймається як індивідуальне рішення особистості, а не як соціальна необхідність. Модифікація гендерних ролей, професійні амбіції, економічні виклики тощо створюють нові труднощі у шлюбно-сімейних відносинах. Важливим завданням сучасної психології є дослідження особливостей адаптації партнерів до мінливих умов життя, ефективності їхньої взаємодії, розподілу сімейних ролей, а також стратегій вирішення конфліктів.

Додатковими детермінантами дестабілізації подружніх відносин виступають високий темп життя, зростання рівня стресу та фінансові труднощі. Вибір шлюбного партнера може бути зумовлений як емоційно-ціннісними, так і прагматичними мотивами. Водночас складнощі, пов'язані із балансуванням між професійною самореалізацією та сімейним життям, часто провокують міжособистісні конфлікти. Рівноправний розподіл сімейних обов'язків між чоловіками та жінками, переосмислення традиційних гендерних ролей є важливими факторами, що впливають на трансформацію шлюбних відносин.

Значний вплив на сімейне життя справляють надзвичайні соціальні обставини, зокрема війна в Україні. Статистичні дані свідчать про скорочення кількості шлюбів на 17% у 2023 році та збільшення кількості розлучень на третину. Військові дії, постійний стрес і соціально-економічна нестабільність негативно позначаються на психологічному стані подружніх партнерів, змінюючи їхні життєві пріоритети та систему цінностей. Розлука, спричинена евакуацією або вимушеним переміщенням, стає додатковим чинником дестабілізації сімейних стосунків, оскільки довготривале фізичне

дистанціювання може знижувати рівень довіри між партнерами.

Серед найсерйозніших наслідків війни варто виокремити зростання кількості неповних сімей, збільшення числа дітей-сиріт, а також підвищення навантаження на жінок у сфері матеріального забезпечення та виховання дітей. У цих умовах особливої ваги набуває необхідність кваліфікованого психологічного супроводу подружніх пар, що стикаються з кризовими ситуаціями. Соціальна підтримка, психологічна допомога та професійне консультування є важливими чинниками збереження стабільності й гармонійності сімейного життя в сучасних умовах.

Отже, трансформація шлюбно-сімейних відносин у сучасному суспільстві є наслідком глибоких соціокультурних змін, зумовлених переглядом традиційних цінностей, зміною гендерних ролей, економічними викликами та глобальними кризами, зокрема війною в Україні. Дедалі більшої значущості набуває питання психологічної адаптації партнерів до динамічних змін умов життя, їхньої здатності до ефективної комунікації, розв'язання конфліктів та збереження емоційної близькості. Збереження гармонійних шлюбних стосунків потребує комплексного підходу, що включає розвиток навичок адаптації партнерів, професійну психологічну підтримку, зміцнення сімейних цінностей та державну політику, спрямовану на соціальне забезпечення сімей. Наукове вивчення цих процесів є необхідним для розробки ефективних стратегій підтримки інституту шлюбу в умовах сучасних викликів.

911.51.9 (477.64)

ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Коваль Дмитро

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Олександр Непша, старший викладач

Ключові слова: біологічне різноманіття, ландшафтне різноманіття, природоохоронні території, екологія довкілля, екологічна стійкість.

Запорізька область зазнала значного антропогенного впливу та належить до найбільш змінених регіонів країни. Незважаючи на розширення площ природно-заповідного фонду, його частка в загальній площі області, різноманіття видів природних ландшафтів та рослинних угруповань, а також територіальна структура природоохоронних територій не повністю відповідають міжнародним стандартам та стратегіям планування.

Наслідки надмірної розораності ґрунтів у Запорізькій області призвели до значного погіршення умов забезпечення територіальної єдності ділянок з природними ландшафтами. Це ускладнює, а іноді й унеможливорює просторові процеси біологічного обміну на ценотичному та генетичному рівнях, що є критично важливими для живої природи. Військові дії, потужний промисловий та сільськогосподарський потенціал, який сприяв прогресу області, також став причиною регресу та деградації природних екосистем [1, с.49].

Збереження біорізноманіття неможливе шляхом створення окремих заповідних зон. Для існування природного каркасу необхідно підтримувати екологічні зв'язки між ключовими природними територіями. Важливо зберігати та відновлювати біорізноманіття навіть на територіях, де ведеться активна господарська діяльність.

Цілком можливо змінити ситуацію на краще, якщо зосередитися на збереженні найцінніших та найхарактерніших для нашого регіону компонентів ландшафтного та біологічного різноманіття. Особливу увагу слід приділити землям з малозміненими природними ландшафтами, зокрема, степовим екосистемам, які є унікальними для нашого регіону.

Для досягнення успіху необхідно забезпечити необхідні умови для відновлення ключових компонентів цих екосистем, зокрема: природні екосистеми потребують достатнього простору для свого повноцінного

функціонування. Збереження та відновлення територій з малозміненими природними ландшафтами є критично важливим для забезпечення цього простору; екосистеми не існують ізольовано одна від одної. Між ними відбувається постійний обмін речовинами та енергією. Забезпечення можливості для такої взаємодії є важливим для підтримки їхньої стійкості та біорізноманіття.

Конкретні кроки для досягнення мети:

- створення національних парків, заповідників та інших природоохоронних територій є ефективним способом збереження цінних природних комплексів;

- на територіях, де природні екосистеми зазнали значних змін, необхідно проводити роботи з їх відновлення;

- важливо знайти баланс між потребами сільського господарства та збереженням природи. Впровадження екологічно безпечних методів господарювання є важливим кроком у цьому напрямку;

- інвазійні види можуть завдати значної шкоди природним екосистемам. Тому важливо вчасно виявляти та знищувати ці види;

- розуміння важливості збереження природи та формування відповідального ставлення до неї є запорукою успіху у цій справі.

Висновок. Зміни на краще можливі лише за умови комплексного та системного підходу до вирішення проблеми збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. Важливо об'єднати зусилля науковців, влади, громадськості та бізнесу для досягнення спільної мети – збереження природи для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Запорізької області у 2023 році. Запоріжжя, 2024. 188 с.

316.7:316.42

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВПЛИВ НА ДУХОВНІ ЦІННОСТІ

Корж Олексій

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя

Науковий керівник – Людмила Афанасьєва,

кандидат філософських наук, доцент

Ключові слова: глобалізація, духовні цінності, трансформація, суспільство, соціологічний аналіз, ідентичність, культура.

Глобалізація, як процес інтеграції та взаємозалежності країн і народів, охоплює всі сфери суспільного життя, включаючи духовну. Трансформація духовних цінностей під впливом глобалізації є складним і багатогранним явищем, що потребує глибокого соціологічного аналізу.

Глобалізація сприяє поширенню інформації, культурних продуктів та ідей по всьому світу, що призводить до розширення горизонтів та можливостей для індивідуального вибору. Водночас, глобалізація може призвести до розмивання традиційних цінностей, втрати ідентичності та культурної самобутності [1]. Глобалізація сприяє розвитку споживацького суспільства, де матеріальні цінності часто ставляться вище духовних.

Соціологія вивчає, як глобалізація впливає на різні сфери духовного життя, такі як мораль, релігія, мистецтво та освіта. Соціологічний аналіз дозволяє виявити тенденції та закономірності у змінах духовних цінностей, а також їх вплив на поведінку людей та соціальні процеси.

Важливим аспектом соціологічного аналізу є дослідження ідентичності в умовах глобалізації, зокрема, як люди зберігають свою культурну ідентичність та адаптуються до змін. Глобалізація сприяє поширенню ліберальних цінностей, таких як індивідуальна свобода, права людини та толерантність.

Водночас, глобалізація може призвести до ерозії традиційних моральних норм та цінностей, особливо в умовах культурної дифузії та міграції, секуляризації суспільства, тобто зменшення ролі релігії в житті людей. Соціологічний аналіз релігійних цінностей в умовах глобалізації дозволяє виявити тенденції до релігійного плюралізму та міжконфесійного діалогу, а також зростання релігійного фундаменталізму.

Глобалізація сприяє розвитку масової культури, яка поширюється через засоби масової інформації та інтернет. Водночас, глобалізація може призвести до втрати культурної самобутності та традицій, особливо в умовах домінування західної культури.

Тому, важливо зберігати культурну ідентичність та традиційні цінності, водночас, адаптуючись до змін та використовуючи можливості глобалізації для розвитку суспільства. Необхідно розвивати міжкультурний діалог та освіту, спрямовані на формування толерантності та поваги до культурного різноманіття [2].

Отже, глобалізація має значний вплив на трансформацію духовних цінностей, що потребує глибокого соціологічного аналізу. Важливо розуміти тенденції та закономірності цього процесу, щоб забезпечити гармонійний розвиток суспільства в умовах глобалізації.

Список використаних джерел

1. Глобалізація та політика національної безпеки : підручник / під ред. Петра Юхименка. К.: Центр навчальної літератури, 2021. 408 с.
2. Буруковська Н.В. Особливості розвитку філософської культури доби глобалізації. Вісник Академії адвокатури України. 2010. Ч. 2. С. 6–10

159.944:378

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Костенко Олена

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Шевченко Світлана, кандидат психологічних наук, доцент

Ключові слова: професійне вигорання, дистанційне навчання, відеоконференції, ізоляція, стрес.

Завдяки поширенню технологій та зростанню онлайн-активності, дистанційне навчання стало широко використовуватися в багатьох країнах. Значною мірою на це вплинула пандемія Covid 19, а в Україні додатково повномасштабне вторгнення з 24 лютого 2022 року. Такий перехід до онлайн-освіти має як переваги, так і значний негативний вплив на емоційний стан студентів [3, с. 5].

Однією з головних проблем є соціальна ізоляція. Студенти позбавлені можливості безпосереднього спілкування та прямої взаємодії з однолітками та вчителями, що може викликати почуття самотності, відчуження, підвищити ризик виникнення депресії, тривоги та стресу [2, с. 18-19].

Дистанційне навчання вимагає від студентів високого рівня самодисципліни та саморегуляції. Адже в онлайн-просторі ми перебуваємо в постійній боротьбі за увагу між навчанням та соціальними мережами: сповіщення та необмежений доступ до розважального контенту змушує планувати свій час, встановлювати розпорядок дня та розвивати навички самостійної роботи. Це може стати викликом для тих, хто звик до структурованого, керованого навчального середовища [2, с. 25].

Технічні труднощі, такі як нестабільне інтернет-з'єднання або проблеми з програмами для відеоконференцій і навчальними платформами,

додають навантаження. Студенти можуть відчувати роздратування і безпорадність через труднощі з доступом до навчальних матеріалів [3, с. 9].

Однією з проблем відеоконференцій є постійний зоровий контакт. Зазвичай ми намагаємося сидіти так близько до монітора, щоб у будь-який момент можна було дотягнутися до клавіатури. Все, що ближче 60 см, класифікується як «інтимна зона» – тип міжособистісної дистанції, призначений для сім'ї та друзів. Таким чином, відстань, на якій ми бачимо вчителя чи учня, є такою ж, як якщо б ми розмовляли зі своєю сім'єю. Тому людина перебуває у стані стресового перезбудження, спричиненого надмірним зоровим контактом з близькими об'єктами [1, с. 37].

Ще одна складність – когнітивне навантаження. Під час «живого» спілкування невербальна комунікація є легкою і природною. Під час онлайн-зустрічей користувачі змушені свідомо стежити за своєю невербальною поведінкою і посылати навмисно створені сигнали іншим. Наприклад: надмірне кивання головою на знак згоди, ми намагаємося говорити голосніше, виразніше, чіткіше, щоб переконатися, що нас почули [1, с. 45].

І не варто забувати про зниження мобільності. Під час особистих зустрічей люди рухаються, пересуваються, встають. Технічно відеоконференція не заважає використовувати жести під час розмови, але сидіння перед камерою сковує рухи [1, с. 52].

Варто також зазначити, що під час війни ситуація ще більше ускладнюється. Постійні вибухи, перебої з електропостачанням, різні часові пояси для тих, хто був змушений виїхати, створюють додаткові перешкоди для ефективного навчання [3, с. 14].

Висновок. Виходячи з вищезазначеного, онлайн навчання дає можливість гнучкості й доступності до інформації, але й має низку негативних впливів на емоційний стан студентів. Соціальна ізоляція, підвищене когнітивне навантаження, втрата фокусу уваги – це все веде до стресу, втрати мотивації та вигорання. А війна в Україні вносить додаткові

складнощі і погіршує цю динаміку.

Розуміння проблем допомагає знаходити дієві рішення для поліпшення ситуації: організація чіткого розкладу, підтримка соціальних зв'язків, фізична активність, регулювання часу, проведеного онлайн, впровадження груп психологічної підтримки тощо.

Важливо, щоб як студенти, так і університети працювали над створенням ресурсного та продуктивного простору для навчання.

Список використаних джерел:

1. Байленсон Дж. В. Віртуальна реальність та її вплив на поведінку людини. Stanford University, 2021.
2. Карпенко О. Дистанційне навчання та його вплив на психоемоційний стан студентів. Київ: Освіта України, 2022.
3. Міністерство освіти і науки України. Рекомендації щодо організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану. Київ, 2023.

613.86:159.922.7

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА РЕЛАКСАЦІЙНИХ МЕТОДІВ В ПРОЦЕС СУПРОВОДУ ОСІБ ІЗ ТРИВОЖНИМИ СТАНАМИ

Коцюбайло І.

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Шевченко Світлана, кандидат психологічних наук, доцент

Ключові слова: фізична активність, релаксаційні методи, тривожні стани.

Вступ. На даний час населення України переживає складні воєнні часи, що виражається у економічній, соціальній та демографічній кризах. Люди перебувають у стані постійного психічного напруження, що негативно впливає на їх психічне та фізичне здоров'я.

Метою статті є вивчення впровадження фізичної активності та релаксаційних методів в процес супроводу осіб із тривожними станами.

Матеріали і методи. Тривожність є достатньо складним і багатошаровим утворенням у структурі особистості. Це – індивідуальна психологічна особливість, що проявляється у схильності людини до частих та інтенсивних переживань станів напруження, занепокоєння, хвилювання, а також у низькому порозі їхнього виникнення [1].

Відомий австрійський психоаналітик Ч. Рікрофт у праці «Тривога і нейротизм» поряд з аналізом взаємозв'язку тривожності і страху вводить класифікацію форм тривожних станів [2]:

1) Тривожність - хвилювання. Подібне до відчуття страху, але відрізняється від нього тим, що стосується не особистих інтересів, а інтересів тих осіб, про яких піклується суб'єкт. Характеризується невизначеністю, яка виникає при оцінці важливості реальних подій.

2) Тривожність - передчуття. Об'єкт - невідомий та нерозкритий. Характеризується присутністю ірраціональних факторів. Орієнтується на особисті інтереси. Тривога - настороженість. Є виразом пильності і передбачливості. Дає можливість усвідомлювати і долати перешкоди, які у нього на шляху.

3) Тривога відокремлення. Характеризується відчуттям тривоги перед неможливістю мати нормальні соціальні зв'язки та розвинуті вігільні реакції. Таку тривожність можна відобразити за формулою: вігільність (здатність зосередити увагу на нових враженнях) мінус соціальна комунікація.

4) Інтернальна тривога. Виникає внаслідок присутності думок, які підсвідомо знижують авторитет тих осіб, з якими інтерналізується суб'єкт.

Під час перебування людини в тривожному стані в її організмі відбувається активація вегетативної нервової системи, що може проявлятися у прискореному серцебитті, почервонінні шкіри, розширенні зіниць, сухості у роті, підвищеному потовиділенні, тремтінні рук також може з'явитися

головний біль, нудота, раптова діарея, відчувається постійна втома, розбитість, складно засинати.

Регулярна фізична активність потрібна для відновлення та збереження оптимального рівня загального здоров'я та покращення психічного самопочуття. Виконуючи фізичні вправи дома або в тренажерному залі можна вплинути на рівень гормонів в організмі.

Після тренування у людини зменшується рівень стресогенних гормонів, таких як кортизол, адреналін, котехоламін та адренкортикотропін. Водночас збільшується рівень норадреналіну та “гормонів щастя” – серотоніну та ендорфінів[3].

Під час вибору виду і рівня складності фізичного навантаження для кожної окремої людини потрібно використовувати індивідуальний підхід, при цьому враховуючи вік, стать, рівень фізичної тренуваності та актуальний стан здоров'я. Діти (вік 6–17р.). Рекомендована тривалість: щонайменше 60хв помірної або інтенсивної активності кожного дня. Підтримка міцних кісток та м'язів: включення активностей з навантаженням на кістки (наприклад, стрибки, біг, скакалка) та розвиток м'язової сили. Мінімізація сидячого способу життя: обмеження часу перед екранами та стимулювання рухливості. Дорослі (вік 18–64р.). Рекомендована тривалість: до 150хв помірної активності, або 75хв інтенсивної активності на тиждень, або комбінація обох типів активностей. Сила та гнучкість: додаткові вправи для зміцнення м'язів та покращення гнучкості (рекомендується проводити принаймні 2 рази на тиждень).

Літні люди (65р. і старше). Рекомендована тривалість: щонайменше 150хв помірної активності, або 75хв інтенсивної активності на тиждень, або комбінація обох типів активностей. Рівновага та стійкість: заняття, спрямовані на покращення рівноваги та зменшення ризику падінь. Поступовість: важливо поступово збільшувати інтенсивність та тривалість фізичної активності для запобігання травмам.

Вагітні жінки. Рекомендована активність: зазвичай жінкам, які ведуть

активний спосіб життя перед вагітністю, рекомендується продовжити виконання вправ, адаптувавши їх до нового стану. Варто зберігати помірні або рекомендовані діяльності, якщо це можливо.

Люди з особливими потребами або медичними обмеженнями. Рекомендована активність: важливо консультуватися з лікарем або фахівцем із фізичної реабілітації, який може розробити індивідуальну програму фізичної активності з урахуванням особливостей стану здоров'я [4].

Регулярне фізичне навантаження, в деяких ситуаціях може виступати, як фактор яким можна регулювати гормони стресу, які корелюють з тривожними станами.

З метою створення сприятливих умов для зміцнення здоров'я громадян як найвищої соціальної цінності, забезпечення реалізації права особи на оздоровчу рухову активність в Україні діє певна кількість програм та ініціатив, а саме:

Указ президента №42/2016. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року "Рухова активність - здоровий спосіб життя - здорова нація", Програма "Здорові міста», Програма "Спорт для всіх" [5].

Крім фізичних проявів тривожного стану, можуть бути і емоційні: людина почувається морально подавленою, відчувати постійне збудження, занепокоєння, постійно очікує чогось поганого, важко перемикається на інші справи та думки.

Для подолання емоційних проявів використовують методи глибокого дихання «Дихання по квадрату», вправи на заземлення, вправа «Відчіпляємося з гачка», Аутогенне тренування за Шульцом, прогресивна нервово-м'язова релаксація Е. Якобсона. Методика Е. Якобсона полягає в почерговому напруженні та розслабленні м'язів окремих частинах тіла концентруючи увагу на них.

За постійних щоденних занять у людей продовжується прогресивна

тенденція до розвитку «звички відпочивати» – психологічної установки, що характеризується меншою збудливістю і стресостійкістю. Релаксація здійснює гальмуючу дію на стресову реакцію, тому що людина не може одночасно відчувати тривогу і стан розслаблення [6, с. 549–561].

Одним з великої кількості факторів, що провокують виникнення тривожного стану у людини є дії особи, які протирічать її власним цінностям. Тому перед початком будь-якої дії чи прийняття рішення потрібно постійно себе запитувати: «Чи мої дії підтримують мої цінності?». Відповівши на це питання людина можна краще зорієнтуватися, в якому напрямі краще рухатись.

Висновки. Запорукою ефективного подолання тривожних станів є: регулярне виконання фізичних активностей протягом усього життя, вивчення і приведення до автоматизму різноманітних технік заземлення та релаксацій, активна життєва позиція людини спрямована на постійний розвиток, самопізнання, соціалізацію.

Список використаних джерел:

1. Психологічний словник / за ред. В.І. Войтка. К.: Вища школа, 1982. 215 с. <https://social-science.uu.edu.ua/article/478>
<https://phc.org.ua/news/yak-zanyattya-sportom-pokraschue-vash-psikhoemociy-niy-stan-ta-zmicnyue-psikhichne-zdorovya>
2. Кліванська Ю. А. Вплив фізичної активності на здоров'я людини. Педагогічний пошук. 2023. № 3. С. 17–20. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2023_3_6.
3. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University Випуск 4 (163) 2023 Issue 4 (163) 2023.С.95
4. Jacobson E. Neuromuscular controls in man: methods of self-direction in health and disease / E. Jacobson // American Journal of Psychology.1955.Pp. 549–561.

159.9:316.6

ТРЕНІНГОВА РОБОТА В АДАПТАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ ВПО ДО НОВИХ УМОВ ЖИТТЯ

Куліченко Юлія

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя*

Науковий керівник – Ірина Остополець, кандидат психологічних наук, доцент

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи (ВПО), адаптація, тренінгова робота, психологічна підтримка, соціальна інтеграція.

Вимушено переміщені особи (ВПО) стикаються з низкою труднощів під час адаптації до нових умов життя, що є наслідком зміни їхнього звичного способу існування через вимушену міграцію. Процес адаптації може ускладнюватися психологічними, соціальними та економічними чинниками, що призводить до підвищення рівня тривожності, стресу та невизначеності. Одним із ефективних підходів до підтримки ВПО є тренінгова робота, яка сприяє формуванню адаптаційних механізмів, підвищенню стресостійкості та розвитку соціальних навичок.

Метою даного дослідження є визначення можливостей тренінгової роботи в процесі адаптації ВПО, а також оцінка її ефективності в покращенні психологічного стану та соціальної інтеграції. Об'єктом дослідження є процес надання психологічної допомоги ВПО засобами тренінгової роботи, а предметом – особливості організації тренінгової роботи з використанням психосоціальної підтримки, технік управління стресом та розвитку навичок соціальної інтеграції. Дані опитувань, проведених на замовлення FHI 360 та USAID, свідчать, що основними потребами ВПО є саме психологічна підтримка. Це підкреслює важливість організації психологічних тренінгів для цієї категорії населення. Результати опитувань показали, що 75% учасників тренінгів відзначають покращення психологічного стану та зростання рівня довіри до місцевих громад, а 68% –

зміцнення соціальних зв'язків після участі у тренінгу.

Особливістю тренінгової роботи з ВПО є необхідність врахування травматичного досвіду цієї категорії осіб. Тому тренінги повинні включати елементи психологічної підтримки та створювати безпечний простір для вираження емоцій, сприяти зниженню тривожності і стресу, бути націленими на відновлення довіри до суспільства, розвиток комунікативних навичок, роботи в команді, вирішення конфліктів, а також підвищенню професійної мобільності.

Запровадження тренінгів з емоційної регуляції, комунікації та професійного навчання є важливим для успішної інтеграції ВПО в нові громади. Оскільки багато ВПО стикаються з проблемами пошуку роботи, програми можуть включати тренінги з розвитку професійних навичок, перекваліфікації та підприємництва, а також співпрацю з місцевим бізнесом для створення нових робочих місць.

Особливо ефективними виявилися тренінги, що орієнтовані на розширення соціальних контактів. Програми, що включають практичні вправи з вирішення конфліктів та формування навичок самоорганізації, також позитивно впливають на процес інтеграції ВПО в нові громади. Дослідження підтверджують, що тренінгова робота є важливим елементом адаптації ВПО, а найбільш ефективними є програми, спрямовані на розвиток комунікаційних навичок, управління емоціями та подолання стресу.

Висновки. Тренінгова робота є ефективним інструментом психологічної підтримки ВПО, що сприяє розвитку їх психологічної стійкості, соціальній інтеграції та професійному розвитку. Однак, хоча короткотермінові тренінги дають позитивні результати, для досягнення сталих змін необхідна подальша підтримка та залучення фахівців. Отже, важливим є системний підхід до організації тренінгових програм, який передбачає довготривалу роботу з ВПО.

Література:

1. Ільєнко О. В. Психофізичний стан внутрішньо переміщених жінок

зрілого віку // ResearchGate.–2023.–URL:
<https://www.researchgate.net/publication/378043713>

2. Дослідження міжнародних організацій щодо адаптації ВПО.

URL: <https://yednanniazaradydii.org.ua/rezultaty-doslidzhennia-stavlennia-vyklyky-ta-mozhlyvosti-intehratsii-vpo/>

3. Пилипенко І. Л. Особливості соціально-психологічного супроводу процесу адаптації внутрішньо переміщених осіб // Волинський національний університет імені Лесі Українки. – 2024. – URL:
https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25522/1/pylypenko_2024.pdf

373.3.091.21-056.24

ІНКЛЮЗИВНА ФОРМА НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Кульчинська Катерина

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Медвідь Інна, старший викладач

Ключові слова: Молодший шкільний вік, інклюзія, інклюзивна форма навчання, діти з особливими освітніми потребами.

Актуальність теми: Сучасний розвиток нашої держави висуває високі вимоги соціального, психологічного, інтелектуального й духовного розвитку дитини та її толерантного ставлення до оточуючих. Забезпечення гармонізації міжособистісних стосунків набуває великого значення. За останні роки тема інклюзивної освіти набула актуальності. У молодшому шкільному віці центром психічного розвитку дитини стає формування всіх психічних процесів (пам'яті, уваги, мислення, організації діяльності). Протягом усього молодшого шкільного віку дитина вчиться керувати своєю поведінкою, психічними процесами.

На прикладі допомоги своєму товаришу, педагог має змогу відкрити в повній мірі для дітей такі якості як доброта, співпереживання, чуйність,

радість за досягнення іншого, вміння розуміти потреби іншого та надавати слушну допомогу.

Мета дослідження: Теоретичне обґрунтування і визначення шляхів можливого вирішення проблеми розвитку молодших школярів в інклюзивному середовищі шляхом вироблення навичок співчуття, толерантності, підтримки та соціалізації.

Головна частина: Початок шкільного життя є важливим етапом розвитку дитини. Шкільне середовище займає важливе місце в розпорядку дня. Проводячи у школі велику частину свого часу діти навчаються взаємодіяти та вибудовувати соціальні зв'язки. Також починають перебудовуватися пізнавальні процеси. Цей період підготовлений як рівнем розвитку психіки і особистості дитини, так і дозріванням її організму.

Соціальна ситуація психічного розвитку молодшого школяра відзначається системою вимог і очікувань дорослих щодо інтеграції дитини в шкільне середовище. У взаємовідносинах змінюється позиція як дитини, так і дорослих, насамперед, батьків. Найавторитетнішою особою серед оточуючих стає вчитель [2, с.348]. Моральні почуття виявляються у формі симпатії, дружби, товариськості, обов'язку, гуманності [2, с.365]. Важливість освітніх інтеграційних процесів підкреслював Л. Виготський. Він вказував на необхідність створення такої системи навчання, яка б органічно пов'язувала спеціальне навчання з навчанням дітей з нормальним розвитком [4, с. 65].

Навчання в інклюзивних освітніх закладах корисне як для дітей з особливими освітніми потребами (ООП), так і для інших дітей, членів родин та суспільства в цілому. Взаємодія зі здоровими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей з ООП. При цьому діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям з ООП і мотивують їх до розвитку та цілеспрямованого використання нових знань і вмінь. Взаємодія між учнями з ООП та іншими дітьми в інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно сприймати і

толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги.

Інклюзивні підходи також корисні для сім'ї. В цьому випадку родини дітей з особливими освітніми потребами можуть отримувати підтримку з боку інших батьків, вони краще розуміють, у чому розвиток їхніх дітей типовий, а в чому атиповий, а також беруть активнішу участь у процесі навчання і виховання.

Вчителі інклюзивних класів глибше розуміють індивідуальні відмінності й особливості дітей, а також ефективніше співпрацюють з батьками та іншими фахівцями. Інклюзивна система освіти також корисна із суспільної точки зору, оскільки завдяки спільному навчанню діти змалку вчаться розуміти і толерантно ставитися до людських відмінностей [5, с. 14].

Згідно з досліджень проєкту «Супровід урядових реформ в Україні», проаналізували вплив інклюзивної освіти на всіх учасників освітнього процесу, респонденти-представники різних цільових груп підкреслили користь навчання дітей з ООП для всіх учнів інклюзивного класу. 80% керівників ЗЗСО, які взяли участь в дослідженні, зазначили, що через інклюзивне навчання виховується толерантність, гуманність, співчуття у інших дітей класу та школи. Вчителі, асистенти вчителів та батьки звернули увагу, що учні інклюзивного класу емпатійніше сприймають дитину з ООП та частіше готові відгукнутися на її потреби чи допомогти їй в порівнянні із учнями інших (не інклюзивних) класів, що впливає на суспільні та культурні зміни в напрямку до більш інклюзивного суспільства.

Крім того, батьки наголошують, що досвід присутності та участі у звичному житті осіб з ООП, є фактором, що може допомогти сприйняти обмеження життєдіяльності, які можуть трапитися у житті будь-якої людини [3, с.57].

Основні напрями інклюзивного виховання за К. І. Варемус визначаються складниками всебічного розвитку особистості. Ними є: громадське, розумове,

моральне, екологічне, статеве, правове, трудове, естетичне, фізичне та економічне виховання [1, с.23].

Висновок: У сучасному суспільстві тема толерантності стає все значущою. Процес інтегрування людей з різними формами інвалідності вже не є чимось дивним та не припустимим. В усьому світі темі інклюзії надають все більше уваги. Особливо важливо інтегрувати у суспільство дітей з інвалідністю, адже чим раніше дитина почне жити більш повноцінним життям, тим більше в неї шансів у майбутньому вести більш комфортний та повноцінний спосіб життя. Але не завжди члени суспільства готові приймати таких людей. Вони їм здаються дивними, не зрозумілими. Навколо людей з інвалідністю існує багато не правдивих міфів, страхів та непорозумінь. Суспільству важко сприймати когось, хто відрізняється від більшості. В нашій країні через сталі пострадянські стереотипи люди з інвалідністю нерідко піддаються булінгу та глузуванню. Саме тому так необхідно ще змалечку навчати дітей, що інвалідність не є чимось страшним та небезпечним. Що це звичайні люди, як і вони, які мають деякі особливості. Приділяючи особливу увагу дітям з інклюзивною формою навчання, ми матимемо нове покоління, покоління яке не буде поділяти людей за вадами, расою, чи якимись іншими відмінностями, адже з малечку діти спостерігають, що люди можуть бути різними.

Список використаних джерел:

1. Варемус К. І. Пізнавальні завдання для формування моральних норм і цінностей в учнів початкових класів. Початкова школа. 2013. № 8. С. 53-56.
2. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424с.
3. Звіт за результатами щодо доступу дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивної освіти у Львівській області Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2021/04/02/Doslidzhennya_dostupu_do_inkluzyvnoyi_osvity_2_02_04.pdf

4. Колупаєва А. А. Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

5. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. К.: «А.С.К.», 2012. - 308 с.

504.054:504.75(477.64)

ПРОБЛЕМИ АНТРОПОГЕННОГО ВПЛИВУ НА АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Малуєв Микола

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Олександр Непша, старший викладач

Ключові слова: антропогенний вплив, атмосферне повітря, забруднення довкілля, стаціонарні джерела забруднення, пересувні джерела забруднення,

Запорізька область залишається одним із найзабрудненіших регіонів країни за рівнем забруднення повітря, що зумовлено потужною концентрацією промисловості.

Основу цього становлять підприємства чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, атомної енергетики, хімічної промисловості та машинобудування.

Історичний розвиток Запоріжжя як обласного центру та інших міст регіону призвів до того, що численні промислові об'єкти, а також котельні, що працюють на різних видах палива – газі, рідкому чи твердому, розташовані в безпосередній близькості до житлових зон.

Ще одним вагомим джерелом забруднення атмосферного повітря є автотранспорт. Значне зростання кількості автомобілів у регіоні істотно впливає на якість повітря. Зважаючи на ситуацію, заходи щодо охорони

повітря в області повинні бути спрямовані на зменшення викидів забруднюючих речовин як від стаціонарних джерел, так і від пересувних.

Для боротьби із забрудненням від стаціонарних джерел визначені такі ключові напрями діяльності:

- технічне оновлення промислових підприємств;
- скорочення шкідливих викидів за рахунок модернізації виробничих процесів та встановлення сучасного пилегазоочисного обладнання;
- зменшення рівня викидів завдяки використанню якісної сировини та покращенню ефективності використання ресурсів;
- перепрофілювання, переведення чи ліквідація екологічно небезпечних виробничих об'єктів у житлових районах із подальшою реабілітацією територій;
- стимулювання розробок нових технологій очищення газових викидів для металургійної та енергетичної галузей за участі науково-дослідних установ.

Основними напрямами роботи щодо зменшення забруднення повітря пересувними джерелами (автотранспортом) мають стати:

- покращення транспортно-планувальної інфраструктури;
- оптимізація організації дорожнього руху в промислових містах області;
- розвиток системи суспільного транспорту;
- забезпечення постачання екологічно чистих паливно-мастильних матеріалів відповідно до сучасних екологічних стандартів;
- моніторинг транзитного транспорту, який погіршує екологічну ситуацію в районі житлових магістралей;
- розробка нових транспортних маршрутів з урахуванням рівня фонових забруднень.

Комплексний підхід до зазначених заходів дозволить значно покращити стан повітря в Запорізькій області та зменшити негативний вплив промисловості й транспорту на навколишнє середовище.

Висновок. Головним напрямом роботи з охорони атмосферного повітря для виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату повинно стати практичне впровадження заходів, спрямованих на реалізацію положень Кіотського протоколу в рамках цієї конвенції на території Запорізької області [1].

Список використаних джерел:

1. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Запорізької області у 2023 році. Запоріжжя, 2024. 188 с.

159.2

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ

Назаренко Лілія

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Шевченко Світлана, кандидат психологічних наук, доцент

Ключові слова: свідомість, вибір, професія, самореалізація, дослідження, суб'єкт, профільна школа, самовибір.

Проблема професійного самовизначення учнівської молоді посідає важливе місце у педагогічній та віковій психології, оскільки стосується вирішального моменту у життєвому становленні особистості. Особливої актуальності вона набуває у ранньому юнацькому віці. У зв'язку з цим, центральним і досить складним завданням сучасної школи є формування в учнівської молоді здатності до свідомого та самостійного вибору професії і подальшого оволодіння нею. Вирішення цього завдання багато в чому залежить від активної позиції самих учнів, від усвідомленості себе суб'єктом власного життя, прагнення до особистісної самореалізації, вміння виважено і самостійно приймати відповідальні рішення [1].

Реформи сучасної профільної школи (мета НУШ, яка почне свою реалізацію з 2027 року), як раз і націлені на формування навичок: самовибору

(вибір дисциплін навчального плану), самовідповідальності за прийняття рішення (вибори профілів навчання після 9 класу), вміння концентруватися на вузьких спеціалізаціях (цільова підготовка до НМТ/ЗНО). Тому вивчення професійного самовизначення старшокласників може відкрити нові шляхи його оптимізації, а для шкільних психологів та педагогів надає конкретні орієнтири/вектори в роботі з учнями передпрофільної школи.

Аналіз психологічної літератури з проблеми професійного самовизначення свідчить про те, що у дослідженнях акцент ставиться на необхідності вивчення ролі суб'єкта у цьому процесі [1,3,4]. А це вимагає більш глибокого розуміння психологічних механізмів як таких, що забезпечують самоаналіз та самооцінку властивостей особистості, їх зіставлення з вимогами майбутньої професії, що є необхідним на всіх етапах професійного самовизначення. В ході конкретного дослідження були виявлено:

- чинники, які впливають на вибір майбутньої професійної діяльності;
- відсоток учнів групи (12%) дослідження, які неготові до свідомого здійснення професійного вибору, побудови життєвих і професійних цілей, стратегії життя в цілому, через що часто проявляють розгубленість, невизначеність, потребують поради та допомоги;
- для груп учнів була розроблена і застосована програма психологічного супроводу професійного самовизначення [5,6] (вправи, техніки, методики, які направлені на те, щоб підлітки мали змогу розібратися у світі професій і знайти себе в ньому, усвідомивши свої інтереси, потреби, індивідуальні особливості, здібності та схильності);
- ініційовані перед адміністраціями Харківських шкіл (нажалі тільки приватних), введення в навчальний процес уроки професій, до яких були залучені найбільш успішні та відомі професіонали сучасного бізнесу (серед тренерів було багато батьків, діти яких навчаються в приватних школах).

Результат проведеної роботи з підлітками - це підвищення рівня їх професійної сформованості, рання (10 клас) цільова організація підготовки до вступу на конкретну спеціальність, вивчення особливостей професії, робота в шкільному циклі з тренерами-представниками професій, практики на галузевих базах (знову ж, це доступне в організації не всім державним навчальним закладам).

Дослідження показало, що тільки системний підхід у проведенні профорієнтаційної роботи, різноманітність форм організації, активізація пізнавальної діяльності учнів, професіографічний характер профорієнтаційних заходів, індивідуальний підхід у здійсненні роботи щодо підготовки учнів до професійного самовизначення, залучення до різних видів діяльності за нахилами та здібностями приведе до успішного вибору професії.

Список використаних джерел:

1. Вдовенко І.С. Професійне самовизначення учнів та їхнє професійне спрямування під час навчання в Щорському вищому професійному училищі лісового господарства. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2015. №5. С.46-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2015_51_11.pdf.
2. Міляєва Р.В., Калюжна І.П. Особливості психологічно-педагогічного супроводу професійного самовизначення старшокласників: Збірник наукових праць “Проблеми сучасної психології”. 2019. № 2(16). С.79-84.
3. Закатнов Д. О. Професійне самовизначення старшокласників: методичний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 128 с. 4. Синякова В.Б. Професійне самовизначення особистості. Мала академія наук учнівської молоді. 2014. URL: http://www.kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Poradi_psihologa/PROFESIJE_SAMOVIZNACHENNJA_OSOBISTOSTI
5. Козирева Т.Г. Чинники формування професійного самовизначення сучасних підлітків. Perspectives of development of science and practice: The XIII International Science Conference., Prague, Czech Republic. December 14 – 17. 2021. С.474-476.

6. Васильєва О. А. Фактори професійного самовизначення особистості в сучасних умовах. Науково-практичний журнал. 2011. № 1. С. 19-23.

159.942

ВПЛИВ ЕКОСЕРЕДОВИЩА НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Непорожня Рената

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Олеся Єсіна, старший викладач

Ключові слова: екосередовище, психічне здоров'я, зелені зони, ергономіка робочого простору.

Екосередовище займає вагоме місце у житті сучасної людини шляхом впливу на її психічне здоров'я та самопочуття. Дослідження доводять, що середовище, в якому ми знаходимось, має безпосередню дію на рівень стресу, емоційний фон та загальне відчуття щастя. Відповідно, для зниження стану психічної напруги, відновлення життєвої гармонії та зміцнення емоційної рівноваги особистості важливими є збалансоване поєднання природніх та міських елементів, доступ до зелених територій відпочинку, а також ергономіка житлових та робочих зон.

Останнім часом дослідники все частіше зосереджуються на аналізі впливу екосередовища на психічний добробут людини. Одним із визначальних чинників цього впливу є наявність зелених насаджень у містах. Наукові дослідження показують, що парки та природні зони у житлових районах сприяють покращенню психічного благополуччя населення. Серед вітчизняних дослідників проблему впливу середовища та архітектури на ментальне здоров'я людини дослідив Пархомчук М.Ю. У своїй роботі науковець висвітлив їх ключове значення не тільки для естетичного вигляду міських ландшафтів і будівель, але для психічного благополуччя людини.

Чимало досліджень та спостережень проводиться на цю тему і за

кордоном. За даними ВООЗ, міста з продуманою інфраструктурою та зручними громадськими просторами сприяють покращенню психічного здоров'я їх жителів (WHO, 2017). Результати досліджень у Великобританії та США показують, що люди, які живуть поблизу зелених насаджень, мають високий загальний рівень здоров'я (White et al., 2013), а доступ до природи асоціюється з більшою задоволеністю життям і зниженням рівня стресу (Beyer et al., 2014).

Іншим фактором є компактність міської забудови: надмірна щільність населення на території може спричинити відчуття скупченості та стресу (Evans, 2003), тоді як добре збалансована щільність населення сприяє формуванню комфортного життєвого простору (Anderson et al., 2016).

Дослідники з Нідерландів підкреслили важливість функціонального зонування міських територій. Близькість до таких закладів, як магазини, лікарні чи школи, допомагає підвищити відчуття безпеки (Ulrich et al., 1991).

Місця для відпочинку позитивно сприяють покращенню настрою, зменшенню тривоги, особливо, якщо вони оснащені місцями для фізичної активності та соціальної взаємодії (Cohen et al., 2007).

В Україні в умовах війни, окрім бомбардувань, нестабільності та відчуття постійної небезпеки, вагомий вплив на ментальний стан українців має руйнація інфраструктури та зелених зон. Відсутність доступу до звичного, комфортного та безпечного середовища, а також перепони для соціальної взаємодії сприяють погіршенню психічного здоров'я населення. Саме тому при відновленні та відбудові населених пунктів необхідно враховувати принципи стресостійкого міського планування. Вони включають створення або розширення вже існуючих зелених зон та природних просторів, впровадження функціонального зонування та компактності населеного пункту за умови наявності безпечної та адаптивної інфраструктури. Перелічені заходи зможуть забезпечити процес психо-емоційного відновлення та врешті стан добробуту для українців.

Список використаних джерел:

1. Скоробагатська О. І. Основні тенденції розвитку екологічної психології. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. №9(53). С. 415- 422.

2. Русевич Т. В. Екологічна психологія архітектурного простору / Т. В. Русевич // Архітектурний вісник КНУБА : наук.-виробнич. зб. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. ; відп. ред. П. М. Куліков. - Київ : КНУБА, 2020. - Вип. 20 - 21.- С. 166 – 173. - Бібліогр. : 6 назв.

327:316.647.5

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: РОЛЬ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Нікітченко Аріна

Мелітопольського ліцею-інтернату Запорізької обласної ради

Науковий керівник – Ситник Ю. В., кандидат історичних наук

Ключові слова: толерантність, критичне мислення, інформаційний простір.

Російсько-українська війна стала випробуванням не лише для фізичної стійкості українського народу, а й для його моральних принципів. Кожна епоха має свої особливості ведення війни і наразі йде боротьба і на цифровому фронті, і ми кожен день можемо у цьому пересвідчитися [1, 16]. В умовах жорстокої агресії, коли емоції загострені до краю, а інформаційний простір переповнений пропагандою, толерантність набуває особливого значення.

Значущість толерантності підтверджується міжнародною увагою: 16 листопада 1995 року держави-члени ЮНЕСКО ухвалили Декларацію принципів толерантності, за якою толерантність визначається як розуміння мультикультурності світу, прояв терпимості та поваги. «Толерантність – це те, що робить можливим досягнення миру і веде від культури війни до культури миру», – так стверджується в Декларації принципів

толерантності [2].

Але як зберегти здатність до розуміння та поваги до інших, коли навколо панують ненависть і насильство? Саме тут на допомогу приходить критичне мислення.

Критичне мислення – це здатність аналізувати інформацію, ставити під сумнів твердження та формувати власні обґрунтовані висновки. Під час війни ця навичка стає життєво необхідною, адже дає змогу:

- *Відрізнати правду від брехні:* Російська пропаганда активно використовує фейки та маніпуляції, щоб посіяти розбрат та зневіру. Критичне мислення допомагає розпізнати ці маніпуляції та не піддатися на них.

- *Уникати стереотипів та упереджень:* Війна часто породжує стереотипи та упередження щодо певних груп людей. Критичне мислення дозволяє побачити кожного індивідуума як особистість, а не як частину загальної маси.

- *Зберігати емпатію та співчуття:* Навіть у найскладніших умовах важливо не втратити здатність до емпатії та співчуття до тих, хто страждає. Критичне мислення допомагає зрозуміти причини конфлікту та побачити людський вимір трагедії.

- *Знаходити спільну мову:* Навіть з тими, чий погляд відрізняється від наших, можна знайти спільну мову, якщо використовувати критичне мислення. Воно допомагає вести діалог на основі фактів та аргументів, а не емоцій.

Отже, критичне мислення є одним із ключових інструментів, який дає змогу особі та суспільству протистояти передусім інформаційним загрозам і викликам.

Попри очевидні переваги, розвиток критичного мислення у суспільстві стикається з низкою викликів. Серед них: низький рівень медіаграмотності, домінування емоційно насиченого контенту, а також обмежений доступ до якісних джерел інформації.

Проте існують і перспективи. Освітні програми, що спрямовані на

розвиток критичного мислення та медіаграмотності, можуть суттєво змінити ситуацію. Залучення сучасних технологій, як-от: онлайн-курси, інтерактивні платформи, ігрові методики, сприяє підвищенню інтересу до теми й забезпечує глибше засвоєння матеріалу [3, 40].

Толерантність під час війни – це не слабкість, а сила. Це здатність не піддаватися на провокації, не відповідати ненавистю на ненависть, а зберігати гідність та людяність. Це вміння бачити в кожній людині особистість, незалежно від її національності, мови чи релігії.

Російсько-українська війна – це випробування для всього людства. І від того, як ми пройдемо це випробування, залежить наше майбутнє. Толерантність та критичне мислення – це два ключові інструменти, які допоможуть нам зберегти людяність у цьому жорстокому світі.

Звісно, толерантність – це не означає згоду з усім. Це означає повагу до права інших людей на власну думку та вибір. А критичне мислення – це не означає сумнів у всьому. Це означає здатність відрізнити правду від брехні та робити власні обґрунтовані висновки.

Використовуючи ці інструменти, ми зможемо не лише вистояти у цій війні, а й побудувати кращий світ для себе та майбутніх поколінь. А розвиток критичного мислення – це стратегічне завдання для суспільних інституцій, освітніх установ і громадськості.

Список використаних джерел::

1. Вовк Є. Цифрова трансформація соціуму. Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії: матеріали Всеукраїнської науково-дискусійної платформи, яка приурочена до Міжнародного дня толерантності, 16 листопада 2022 року. Кропивницький: ДонДУВС, 2022. С. 14-16.

2. Декларація принципів толерантності. Затверджена резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО 16 листопада 1995 року. URL: <https://www.religion.in.ua/9292-deklaraciya-principiv-tolerantnosti-za%C2%ADtverdzhena-rezolyuciyeu-generalnoyi-konferenciyi-yunesko-16-listopa%C2%ADda-1995-roku.html>

3. Пекарська Є. Роль критичного мислення у формуванні толерантності в умовах інформаційної війни. Матеріали Всеукраїнської науково-дискусійної платформи «Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії», яка приурочена до Міжнародного дня толерантності 22 листопада 2024 року. Кропивницький: ДонДУВС, 2024. С. 39-41.

159.944.4

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Пелехович Ірина

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Олеся Прокоф'єва, кандидат психологічних наук, доцент

Ключові слова: емоційне вигорання, когнітивне виснаження, мотивація.

Вступ. Синдром емоційного вигорання є комплексним психологічним явищем, що виникає внаслідок тривалого професійного стресу та емоційного виснаження. Він характеризується втратою мотивації, почуттям виснаження, зниженням працездатності та емоційною відстороненістю. Актуальність обумовлена тим, що синдром емоційного вигорання є наслідком високих професійних навантажень, швидкого ритму життя та постійного стресу. Він негативно впливає на особисту ефективність, продуктивність організацій і загальне благополуччя.

Матеріали і методи. У дослідженні синдрому емоційного вигорання використано комплексний підхід, що включає теоретичний аналіз й узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження, емпіричні методи (наукового спостереження, психодіагностичного обстеження; анкетування) та інтерпретаційний метод.

Результати. Синдром емоційного вигорання (СЕВ) розглядається як тривалий стресовий стан, що супроводжується емоційним виснаженням,

деперсоналізацією та зниженням особистісної ефективності.

Основними підходами до вивчення вигорання є (рис. 1):

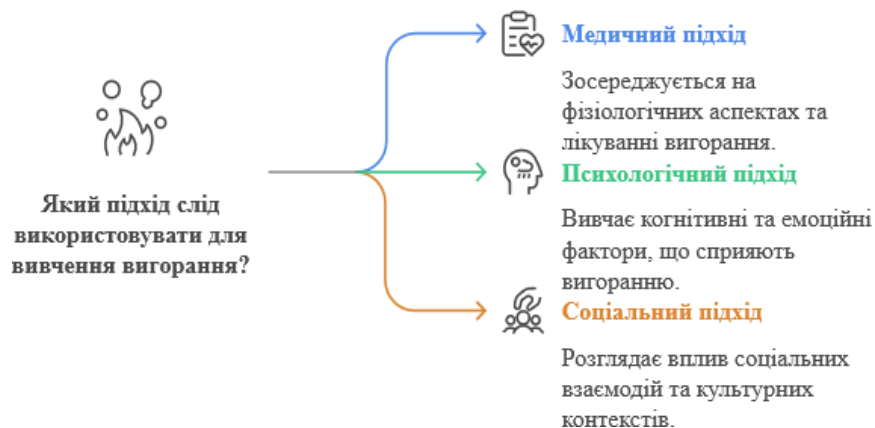

Рис 1. Основні підходи до вивчення вигорання [1]

Стадіями розвитку емоційного вигорання є: ентузіазм напруження виснаження деперсоналізація розчарування професійна дезадаптація.

Г. Фреденбергер визначив цей синдром як емоційне виснаження, втрату внутрішньої мотивації, цілісності та ефективності у медичного персоналу [1].

К. Маслач відокремлює три ключові компоненти синдрому (рис. 2):

Рис 2. Прояв вигорання за К. Маслач [1]

В. Халанський класифікує п'ять категорій емоційного виснаження та називає їх міфами (рис. 3).

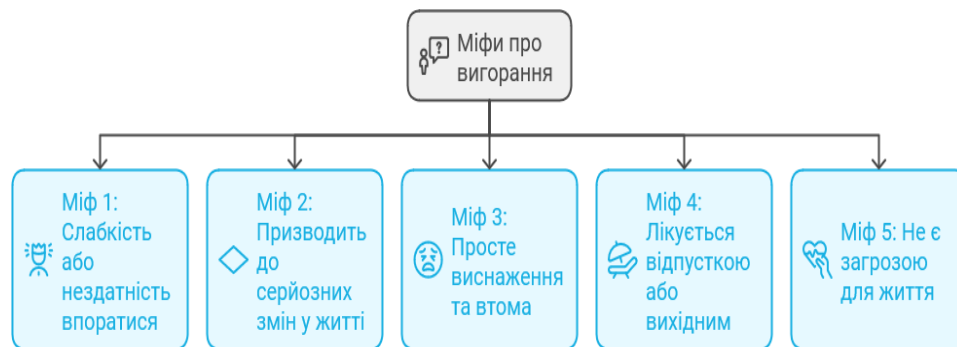

Рис 3. П'ять міфів вигорання за В. Халанський [2]

Діагностика вигорання здійснюється за шкалою MBI (Maslach Burnout Inventory), методикою В.В. Бойко та аналізом психофізіологічних показників (рівень стресу, гормональний баланс).

Профілактика передбачає розвиток стресостійкості, баланс роботи та відпочинку, психологічну допомогу.

Висновок. Синдром емоційного вигорання є складним психологічним явищем, що формується під впливом тривалого стресу та професійних навантажень. Враховуючи сучасні тенденції, важливо розвивати системи підтримки ментального здоров'я, що сприятиме зниженню рівня вигорання та підвищенню якості життя й продуктивності праці.

Список використаних джерел:

1. Красницька О.В. Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи: підручник. Київ: Кондор. 2020. 528 с.
2. Халанський, В. Запал без вигорання: Як завершити цикл стресу, працювати до сподоби й жити щасливо. Харків: Vivat, 2023, 496 с
3. American Psychological Association. Stress in America™: Missing the health care connection. URL: <https://www.apa.org/news/press/releases/stress/2012/full-report.pdf>
4. Greenberg J. Behaviour in organizations understanding and managing the human side of work / J. Greenberg, A. Baron. Robert. – USA : Prentice–Hall, Inc., 1997. – P. 230–243.

5. Maslach C. Job burnout – how people cope / C. Maslach // Public Wealf. – 1988.

6. Bouskill, K. E., Danz, M., Meredith, L. S., Chen, C., Chang, J., Baxi, S. M., Huynh, D., Al-Ibrahim, H., Motala, A., Larkin, J., & Akinniranye, O. (2022). Burnout. Santa Monica, Calif. RAND Corporation. Retrieved from https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR400/RR428-1/RAND_RRA428-1.pdf

159.96

КОРЕКЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сайтарли Наталія

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Шевченко Світлана, кандидат психологічних наук, доцент

Ключові слова: арт-терапія, психоемоційний стан, діти дошкільного віку, війна, травма.

Війна, яка триває вже не один рік, впливає на всіх без винятку. Проте найбільш руйнівний та травматичний вплив вона чинить на ще несформовану психіку маленьких дітей. Навіть якщо дитина не зазнала безпосередньо травми, вона відчуває її опосередковано, оскільки живе в умовах постійної небезпеки, коли чує звуки повітряної тривоги. Під час війни діти більш вразливі до емоційного впливу травматичних подій, що порушують нормальний плин їхнього життя [9]. Військові конфлікти не лише негативно впливають на психоемоційний стан, а й порушують когнітивні процеси, провокуючи стан тривожності та агресії у дітей.

На сьогодні зростає кількість дітей, які відзначаються підвищеною емоційною вразливістю, чутливістю, збудливістю, невпевненістю у собі та схильністю до тривожності [9]. Тому дітям дошкільного віку, як нікому,

потрібна допомога у розумінні та проживанні своїх емоцій, подоланні негативних стресових та тривожних станів. Проте через недостатньо розвинений емоційний інтелект вони часто не можуть вербально виразити свої почуття.

Дослідження, проведені в Україні та за кордоном, засвідчують істотний вплив війни на психіку дітей. Віддалені наслідки пережитої психотравматизації також можуть мати негативний вплив, оскільки спогади про трагічні події не завжди можуть бути належним чином інтегровані у життєвий досвід. Це може викликати генералізовану тривожність, очікування небезпеки та когнітивні викривлення, які порушують нормальну соціально-психологічну адаптацію дитини [7].

У такому випадку є необхідним проведення психокорекційної роботи, яка передбачає використання методів та підходів, спрямованих на стабілізацію емоційного стану дошкільнят, використовуючи гнучкі форми психокорекційної роботи. Тому на допомогу може прийти саме арт-терапія, що є ефективним методом корекції емоційних порушень у дітей. Методи арт-терапії сприяють усвідомленню травматичного досвіду через творчість: малюнки, ліплення, казкотерапію та ін., за допомогою яких виразити свої переживання та зняти емоційну напругу.

Термін «арт-терапія» вперше запропонував А. Хілл у 1938 році, а самі теоретичні засади методу базуються на ідеях З. Фрейда та К.Г. Юнга щодо персональних і універсальних символів у мистецтві [3].

Арт-терапія, яка є дуже потужним методом допомоги, на теренах України зазнавала зневажливого ставлення, яке докорінно змінилося з початком повномасштабного вторгнення росії в 2022 році. Адже саме арт-терапія дає відповіді на виклики війни в сфері ментального здоров'я – втрата відчуття безпеки та порушення довіри до світу, підвищення тривожності; потреба в опануванні сильних почуттів та навчання саморегуляції; проблеми у спілкуванні, пов'язані з адаптацією в новому середовищі – що визнають і фахівці, які працюють в інших психотерапевтичних підходах, вдало

поєднуючи свої напрацювання з образотворчими техніками та методиками арт-терапії [1, с.4].

Важливий внесок у розвиток арт-терапії, як особливої наукової дисципліни, внесли: Е. Крамер, М. Наумбург, Я. Квітковська, Дж. Райн., Дж. Аллан, М. Бетенські, О. Вознесенська, С. Вільтшіре, Д. Вуд, Р. Гудман, Т. Делі, Дж. Дубовський, К. Еванс, Д. Енлі, Е. Кейн, К. Кейз, Н. Калька, З. Ковальчук, О. Львов, В. Назаревич, Л. Маркус, Г. Одинцова, Л. Пардоу, Л. Підлипна, О. Постальчук, Д. Пейслі, Л. Селфі та ін. [1].

Образотворчі практики позитивно впливають на зміну стану свідомості. Основне завдання арт-терапії – не створення гарного твору мистецтва, а процес реабілітації через творчість. Малювання стає засобом перенесення внутрішнього болю на папір [8].

За допомогою творчості дитина проявляє те, що турбує її всередині: через кольори, фарби, природні матеріали, сюжет, який вона хоче зобразити тощо. Тобто пропонується будь-яка творча діяльність, що допомагає дитині проявити та висловити свої емоції, переживання, тривоги. Головне, що зцілює сам процес, а не результат [2].

У роботі з такими дітьми слід використовувати систему методів і процедур отримання даних, яка включає: теоретичний аналіз літератури з обраної проблеми, методи спостереження, бесіди, тестування та засоби арт-терапії.

Результати дослідження показали, що арт-терапія є ефективним методом психологічної підтримки та корекції психоемоційного стану дітей дошкільного віку. Арт-терапія дозволяє дітям безпечно виразити свої почуття та допомагає зняти напругу, покращити настрій, знизити рівень тривоги та розвинути творчі здібності. Подальші дослідження у цій сфері допоможуть розширити арсенал методів психологічної допомоги дітям, які пережили травматичні події війни.

Отримані результати можуть бути використані психологами та педагогами для розробки програм психоемоційної підтримки дітей у кризових

умовах.

Водночас варто враховувати, що психологічна реабілітація дітей, які перенесли психотравму, є тривалим процесом і потребує комплексного підходу.

Список використаних джерел:

1. Арттерапія і війна: контексти і досвід практичної роботи / за заг. ред. Н. Кальки, Г. Одинцової. Колективна монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 283 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/6082> (дата звернення: 14.02.2025).
2. Ваганова Н. Психолого-педагогічні аспекти забезпечення психічного здоров'я дітей у сучасних умовах // Психологічна допомога особистості у воєнний період: матеріали VII Всеукр. психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів», м. Умань, 18 квіт. 2024 р. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т соц. та психологічної освіти та [ін.]; [редкол.: С. Ю. Діхтяренко, Л. А. Данилевич, А. В. Шульдик, О. О. Андрусик]. Умань, 2024. С. 90–94.
3. Власюк М. Арт-терапія: зцілення мистецтвом // Психолог, 2005. № 39. С. 9–23.
4. Вознесенська О. Л. Арт-терапія як засіб психосоціального відновлення особистості // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: Зб. наук. праць Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2015. № 3 (29). С. 40–47.
5. Вознесенська О. Л. Ресурси арт-терапії на допомогу вимушеним переселенцям. Київ: Human Rights Foundation, 2015. 50 с.
6. Волошин В. Арттерапія і психологічна травма // Простір арттерапії. Збірник наукових праць. – 2019. Вип. 2(26). С. 32–40.
7. Коваль Л. В., Компанець Н. М., Лапін А. В., Квітка Н. О., Луценко І. В. Особлива дитина в інклюзивному дошкільному навчальному закладі. Київ, 2018. 367 с.
8. Похілько Д. С., Овсяннікова Я. О., Лебедева С. Ю. Теоретико-

методологічні засади використання арт-терапії для психологічної реабілітації учасників бойових дій // Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології: монографія. Том II / за заг. ред. В. П. Садкового, О. В. Тімченка; НУЦЗУ. Х.: ФОП Панов А. М., 2022. 436 с.

9. Романова Н. А., Романов О. Г. Типологія тривожних дітей в ситуації війни // Методи та засоби психологічної допомоги постраждалим у подоланні ПТСР: тези доповідей науково-практичної конференції, 30 вересня 2023 р. Київ – Біла Церква: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. С. 194–198.

159.944.4:373.

**ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СИНДРОМУ
ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ
ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Телегіна Павліна

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Олеся Прокоф'єва, кандидат психологічних наук, доцент

Ключові слова: синдром професійного вигорання, виснаження, професійне виснаження, вихователі дошкільної освіти.

Вступ. Синдром професійного вигорання є комплексним психологічним явищем, що виникає внаслідок тривалого професійного стресу та емоційного виснаження. Він характеризується втратою мотивації до роботи, почуттям виснаження, зниженням працездатності та емоційною відстороненістю. Актуальність теми полягає в тому, що під час війни, емоційний стан вихователів погіршився, відповідно до цього і професійне вигорання стало більш частішим явищем.

Матеріали і методи. У дослідженні синдрому професійного вигорання використано комплексний підхід, що включає теоретичний аналіз й узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження:

Результати. Синдром професійного вигорання (СПВ) розглядається як **психофізіологічний та емоційний стан**, який виникає внаслідок хронічного стресу на робочому місці, коли особа відчуває емоційне, фізичне і психологічне виснаження, що негативно впливає на її професійну діяльність і загальний стан.

Основними підходами до вивчення вигорання є (рис. 1):

Рис 1. Основні підходи до вивчення професійного вигорання [1]

Стадії розвитку професійного вигорання зазвичай описуються як послідовність етапів, через які проходить людина, коли вона переживає цей синдром. Один з найбільш відомих описів цих стадій належить **Г. Фреденбергеру**. Основні стадії розвитку професійного вигорання: ентузіазм, напруження, цинізм, розчарування, професійна дезадаптація.

Науковець К. Маслач стверджувала, що «професійне вигорання – це емоційне виснаження, яке є наслідком стресових ситуацій» [4]. Вона виділяє такі стадії професійного вигорання: емоційне ослаблення, конфліктність у відносинах, знецінення життєвих цінностей.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визнає синдром вигорання медико-психологічною проблемою і включає його до Міжнародної статистичної класифікації хвороб (МКХ11/ICD-11) під рубрикою «Проблеми, пов'язані з зайнятістю або безробіттям» - вигорання (QD85). Міжнародна класифікація хвороб трактує вигорання як синдром, концептуалізований як

«результат хронічного стресу на робочому місці, який не піддається ефективному управлінню» (МКХ-11, 2022) [4].

Опитувальник Maslach Burnout Inventory (MBI): це один з найвідоміших і найпоширеніших інструментів для вимірювання вигорання та аналізу таких психофізіологічних показників, як рівень стресу та гормональний баланс людини [4].

Іншакова у своїй статті стверджує, що емоційному вигоранню дуже часто піддаються працівники бюджетних закладів, зокрема педагоги закладів освіти. Причиною цього є надзвичайна психоемоційна напруженість протягом робочого дня, ненормований час у разі виконання професійних функцій, постійні соціальні контакти із дітьми, їхніми батьками, колегами. Все це з часом виснажує психіку вихователя, і як захисна функція організму виникає емоційне виснаження [5].

Профілактика професійного вигорання передбачає такі заходи: розвиток стресостійкості організму, баланс роботи, баланс відпочинку, робота з психологом.

Висновок. Синдром професійного вигорання є складним психологічним явищем, що формується і витікає з емоційного вигорання в першу чергу. Професійне вигорання вихователів проявляється у психологічному виснаженні, низькій мотивації, деперсоналізації та навіть фізичних симптомах. Важливість профілактики та подолання вигорання підкреслюється тим, що ці фактори впливають на якість виховання та власне здоров'я педагогів дошкільних закладів. Дослідження на цю тему має велике значення для розвитку української системи дошкільного виховання, оскільки допоможе розробити методи підтримки психічного здоров'я вихователів та підвищити їх стійкість до стресу.

Список використаних джерел:

1. Красницька О.В. Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи: підручник. Київ: Кондор. 2020. 528 с.

2. American Psychological Association. Stress in America™: Missing the health care connection. URL: <https://www.apa.org/news/press/releases/stress/2012/full-report.pdf>
3. Greenberg J. Behaviour in organizations understanding and managing the human side of work / J. Greenberg, A. Baron. Robert. – USA : Prentice–Hall, Inc., 1997. – P. 230–243.
4. Maslach C. Job burnout – how people cope / C. Maslach // Public Wealf. – 1988.
5. Іншакова І.В Емоційне вигорання вихователів закладів дошкільної освіти шляхи його подолання УДК 159.942.5:373.2.011.3-051 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-2-19>

911.2 (477.64)

**ГІРНИЧОДОБУВНА ПРОМИСЛОВІСТЬ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ:
ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА
ПРИРОДООХОРОННІ ЗАХОДИ**

Цапенко Максим

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Олександр Непша, старший викладач

Ключові слова: гірничодобувна промисловість, Запорізька область, природоохоронні заходи, забруднення довкілля.

Діяльність гірничодобувних підприємств є основним фактором, що впливає на зміни навколишнього середовища та екологічну ситуацію в багатьох країнах світу. Наразі на території Запорізької області, що перебуває під контролем Уряду України, продовжують розроблятися родовища гранітів, будівельного каменю, піску та каоліну. В цьому процесі залучені підприємства видобувної галузі, зокрема: ТОВ «Мокрянський кам'яний кар'єр № 2», ТОВ

«Мокрянський кам'яний кар'єр № 3», ТОВ «Смарт Граніт», ПрАТ «Запорізьке кар'єроуправління», ПАТ «Янцівський гранітний кар'єр», ПрАТ «Судноплавна компанія «Укррічфлот», ТОВ «Біляївський збагачувальний комбінат» та ТОВ «Турстрой-Червонодніпровське» [1, с. 78].

В результаті видобутку корисних копалин відбуваються глибокі зміни географічної оболонки, що негативно позначається на екологічному стані. Наприклад, техногенні відклади, залишені у вигляді відвалів, піддаються розмиванню дощовими та талими водами, що призводить до поширення шкідливих для живих організмів сполук у навколишньому середовищі. Забруднення підземних вод супроводжується змінами їхнього хімічного складу та режиму. Викиди пилу та газів, як організовані, так і неорганізовані, спричиняють запилення та загазованість атмосфери. Таким чином загострюється ризик втрати природної рівноваги, а екологічні порушення можуть мати не лише локальний, а й регіональний масштаб, переростаючи в національну проблему [2, с. 97-98].

Спеціальні положення щодо раціонального та комплексного використання надр викладені в Кодексі України про надра. Його основними завданнями є врегулювання гірничих відносин для ефективного використання та охорони надр, а також забезпечення безпеки під час проведення робіт, пов'язаних із їх розробкою.

Користувачі надр у Запорізькій області повинні дотримуватися таких природоохоронних заходів для раціонального використання та охорони надр:

- утилізація та перероблення відходів, що утворюються в процесі виробництва на підприємствах гірничодобувної промисловості;
- мінімізація втрат корисних копалин під час розробки родовищ;
- впровадження сучасних технологій для видобутку супутніх корисних копалин і зменшення впливу гірничих робіт на запаси підземних вод, що використовуються для централізованого водопостачання;
- рекультивація земель, порушених під час розробки родовищ;
- збільшення використання розкривних порід для рекультивації

гірничих виробітків [1, с. 87].

Висновок. Вплив гірничодобувної промисловості на навколишнє середовище невпинно зростає. Зміни у довкіллі становлять серйозний виклик, що вимагає детального аналізу взаємодії гірничого виробництва з природними екосистемами. Дослідження цих процесів допоможе виявити основні закономірності впливу та визначити ефективні шляхи розв’язання екологічних проблем.

Список використаних джерел:

1. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Запорізької області у 2023 році. Запоріжжя, 2024. 188 с.
2. Шищенко П. Г., Гавриленко О. П. Прикладна геоекологія: підручник. К.: ПВТП «LAT&K», 2020. 440 с.

283,74:322

МІЖКОНФЕСІЙНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ (ПЦУ) ТА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ (УПЦ) У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Шевченко Григорій

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Дмитро Помазан, доктор Філософії

Ключові слова: Православна церква України (ПЦУ), Українська православна церква (УПЦ), конфлікт.

Наразі тема міжконфесійного сперечання між Православною церквою України (ПЦУ) та Українською православною церквою (УПЦ) є надзвичайно актуальною у суспільному дискурсі серед українців. Особливого поширення вона набула ще після отримання Томоса про автокефалію ПЦУ, а ще більшого – після повномасштабного вторгнення Росії до України.

Православний церковний конфлікт – це не просто інституційний конфлікт, боротьба двох юрисдикцій за лідерство, але й відображення релігійних суперечностей в полі яких знаходиться Україна^[8]. Ці суперечності вивчають немало українських дослідників, зокрема М. Обушний у своїй статті «Політична складова у конфліктизації міжконфесійних відносин в Україні» вважає, що Українська православна церква Московського патріархату (УПЦ МП) є структурою Російської православної церкви (РПЦ). Окрім того, УПЦ під час окупації Криму та розв'язання війни Росії на Донбасі сприяла політичному вибору православних вірян України^[6].

Варто відзначити, що це питання має доволі давній контекст. Його витoki також розглядаються в сучасному науковому дискурсі. Зокрема, дослідники І. Мякінченко та С. Стельникович у своїй осяжній монографії аналізують причини та наслідки конфліктів між цими релігійними спільнотами, їхній вплив на державно-конфесійні відносини, законодавчі ініціативи та соціально-гуманітарну діяльність в період 1990-2010-х років^[5].

Своєю чергою С. Кагамлик з М. Обушним у своїй праці під назвою «Православна церква в Україні в умовах російсько-української війни: полюси цивілізаційного вибору» стверджує, що громади ПЦУ допомагають армії під час війни та займаються волонтерством. Проте УПЦ МП займає неоднозначну позицію до війни. Частина священнослужителів підтримують вторгнення російських військ, а інші – ні, бо навіть ухвалили рішення про «самостійність і незалежність» від російської церкви^[3]. І це дійсно так, адже чимало парафіян УПЦ не тільки засуджують війну Росії проти України, але й допомагають армії. Наприклад, у квітні 2024 року віряни храму на честь святого великомученика і цілителя Пантелеймона міста Вишгород Бориспільської єпархії відправили допомогу на Донеччину. Також духовенство і парафіяни Свято-Миколаївського собору міста Бердичів Житомирської Єпархії надали воїнам ЗСУ грошову допомогу і так далі^[7].

Значна кількість сучасних дослідників має консенсус, стосовно деструктивного впливу, О. Гоцур написала статтю «Медіа і міжконфесійні

конфлікти: проблематика, концепти і візії», в якій стверджує, що Росія має певний вплив на нашу державу через Церкву^[1]. Також С. Здіорук та М. Палінчак у своїй науковій публікації «Вплив Московського патріархату на національну ідентичність у контексті війни Росії проти супроти України» навів кілька прикладів руйнівної дії УПЦ (МП) на українське суспільство засобами релігії^[2].

Однак слід зауважити, що на території України залишається певна кількість вірян, які належать до УПЦ (МП). Через це виникає потреба у створенні механізму міжконфесійного діалогу та умов для об'єднання православ'я. Дослідники І. Мельничук та Б. Гудь ретельно розглянули проблеми та перспективи об'єднувачих процесів в українському православ'ї, а також роль державних і релігійних інституцій у цьому контексті. Автори зосереджують увагу на ймовірних кроках, за допомогою яких можна подолати розкол серед православних^[4]. Ця тематика є вкрай важливою в умовах сучасної світоглядної трансформації українського суспільства.

Отже, можна зробити висновок таким, що міжконфесійні протиріччя ПЦУ та УПЦ залишаються для українського суспільства болісною темою. І це все активно висвітлюють в своїх наукових працях чимало дослідників. Проте більшість з них висловлюється негативно стосовно УПЦ, обґрунтовуючи свою думку наявністю деструктивного впливу збоку Росії, як головного бенефіціара агресії проти України.

Список використаних джерел

1. Гоцур О. Медіа і міжконфесійні конфлікти: проблематика, концепти і візії. Вісник національного університету «Львівська політехніка». 2020. № 4. С. 11–17. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/sjs/vsi-vypusky/vypusk-4-nomer-2020/media-i-mizhkonfesiyni-konflikty-problematyka-koncepty-i-viziyi> (дата звернення: 21.02.2025).

2. Здіорук С., Палінчак М. Вплив Московського патріархату на національну ідентичність у контексті війни Росії супроти України. *Україна*

дипломатична. 2022. № 23.С. 366–377. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrdip_2022_23_42 (дата звернення: 21.02.2025).

3. Кагамлик С., Обушний М. Православна церква в Україні в умовах російсько-української війни: полюси цивілізаційного вибору. *Українознавчий альманах*. 2022. № 30. С. 74–82. URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/457/443> (дата звернення: 21.02.2025).

4. Мельничук І., Гудь Б. Як об'єднати українське православ'я? *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Політологія. 2024. №18. С. 254–262. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-18-24> (дата звернення: 23.02.2025).

5. Мякінченко І. О., Стельникович С. В. Міжконфесійні відносини та державотворення в Україні (1990-ті – 2010-ті роки). Житомир: Видавничий дім «Бук-Друк», 2024. 296 с.

6. Обушний М. Політична складова у конфліктизації міжконфесійних відносин в Україні. *Українознавчий альманах*. 2019. № 25. С. 84–90. URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/viewFile/346/330> (дата звернення: 21.02.2025).

7. Парафії УПЦ надають гуманітарну допомогу воїнам ЗСУ і людям, які потребують підтримки. URL: <https://uoc-news.church/2024/04/16/parafiji-upc-nadayut-gumanitarnu-dopomogu-vojinam-zsu-i-lyudyam-yaki-potrebuyut-pidtrimki/#2025-02-20> (дата звернення: 20.02.2025).

8. Христокін Г. Причини та тенденції православного конфлікту в символічному полі українського суспільства. *Софійське братство*. 11 лютого 2025. URL: <https://sofiyske-bratstvo.org/gennadij-hrystokin-prychyny-ta-tendencziyi-pravoslavnogo-konfliktu-v-symvolichnomu-poli-ukrayinskogo-suspilstva/> (дата звернення: 20.02.2025).

316.77:784

К-РОР: ГЛОБАЛЬНЕ ЯВИЩЕ ЧИ КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН? РОЗБИРАЄМО СЕКРЕТИ УСПІХУ

Шевчик Аріна

КЗ «Мелітопольський ліцей –інтернат II-III ст.» ЗОР

Науковий керівник – Тетяна Лившенко, вчитель-методист

Ключові слова: К-рор, айдол, трендовий хештег, глобалізація.

Буде досить справедливим помітити, що К-рор айдоли мають шалену популярність серед великого прошарку суспільства різних культур та соціальних категорій. У фанатів К-рор немає жодного вікового, релігійного чи класового обмеження. І такої системи треба вміти досягнути. То як це вдалося?

До та під час першої хвилі феномену Халлю корейська музична індустрія залишала бажати кращого. Популярною в Кореї на момент 1990-х - поч. 2000-х була локальна музика, так звана «trot», але такого роду пісні не привертали цікавість Європи та Заходу. К-рор же взагалі інша історія. Основним аспектом, ґрунтом для успіху даного жанру була європеїзація індустрії. Що неочікувано, дуже багато музичних продюсерів у корейському сегменті шоу-бізнесу є громадянами країн Скандинавії, що також вплинуло на звучання тих пісень, якими зараз можуть насолоджуватися молодь і інші покоління.

Успіх К-Рор не можна приписувати виключно самим артистам; розважальні компанії, що стоять за ними, відіграють вирішальну стратегічну роль у формуванні індустрії. Такі великі компанії, як SM Entertainment, Hybe Entertainment та JYP Entertainment, розробили ретельну систему підготовки та управління артистами, ця система передбачає роки ретельного навчання співу, танцю та розвитку публічного іміджу ще до того, як артист дебютує на сцені.

Поява соціальних мереж кардинально змінила спосіб споживання та

просування музики, і К-Поп використав цю силу для свого вибухового зростання. Такі платформи, як Twitter, Instagram, TikTok і YouTube, слугують життєво важливими інструментами як для артистів, так і для шанувальників к-попу, створюючи інтерактивний простір, що сприяє залученню та згуртуванню спільноти. Крім того, соціальні мережі дозволяють взаємодіяти в режимі реального часу між артистами та шанувальниками, створюючи відчуття близькості та зв'язку, яке традиційні медіа не можуть відтворити. Митці часто діляться закулісним контентом, особистими історіями та оновленнями, дозволяючи фанатам взаємодіяти з ними на більш особистому рівні. Трендові хештеги, стрімінгові вечірки та організовані кампанії на підтримку релізів альбомів є звичним явищем у спільноті К-Поп.

Висновки. К-поп активно використовує штучний інтелект, доповнену реальність (AR), віртуальних айдолів та цифрові платформи (Weverse, Bubble). Челенджі, вірусні тренди та фан-кампи на TikTok стали ключовими для популярності груп. Фанатські спільноти просувають артистів на глобальному рівні. Чітко продумані концепції, тизери, камбеки, фотобуки, колаборації з західними артистами (BTS & Coldplay, Blackpink & Lady Gaga), інтеграція в моду (Chanel, Louis Vuitton) складають маркетингову стратегію К-поп.

Список використаних джерел:

1. <https://www.koreaboo.com/>
2. https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0
3. <https://www.bbc.com/>
4. <https://www.nytimes.com/>

504.05:502/504 (477)

ВПЛИВ ПІДРИВУ КАХОВСЬКОЇ ГЕС НА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД УКРАЇНИ

Шепітько Дмитро

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Олександр Непша, старший викладач

Ключові слова: Каховська ГЕС, природно-заповідний фонд, біорізноманіття.

Підрив Каховської ГЕС російськими окупантами 6 червня 2023 року став не тільки техногенною катастрофою, але й завдав непоправної шкоди природно-заповідному фонду України. Зруйнування греблі призвело до масштабного затоплення значних територій нижче за течією та обміління Каховського водосховища вище греблі, що спричинило серйозні наслідки для екосистем та біорізноманіття регіону. В результаті підризу дамби Каховської ГЕС постраждало 65 територій ПЗФ (табл. 1).

Таблиця 1 Постраждалі території природно-заповідного фонду внаслідок підризу Каховської ГЕС, складено за [1]

Категорії ПЗФ України	Постраждалі території ПЗФ нижче греблі Каховської ГЕС	Постраждалі території ПЗФ нижче греблі Каховської ГЕС
Біосферні заповідники	1	-
Національні природні парки	4	2
Регіональні ландшафтні Парки	1	1
Заказники	11	10
Заповідне урочище	3	2
Пам'ятки природи	16	1
Пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	1

Хвиля прориву затопила значні площі вниз за течією Дніпра, зокрема території Національного природного парку «Нижньодніпровський», який охоплює унікальні плавні та водно-болотні угіддя. Затоплення призвело до знищення місць проживання багатьох видів рослин і тварин, зокрема рідкісних та зникаючих. Каховське водосховище, яке слугувало важливим місцем існування для багатьох видів риби, птахів та інших тварин, зазнало різкого обміління. Це призвело до порушення екосистеми водойми, загибелі багатьох видів гідробіонтів та погіршення якості води.

Затоплення та обміління призвели до знищення багатьох біотопів, які є критично важливими для існування різних видів рослин і тварин. Особливо постраждали водно-болотні угіддя, степові ділянки та лісові масиви, що знаходилися в зоні затоплення та обміління. Внаслідок катастрофи загинула велика кількість тварин, зокрема водних, наземних та пернатих. Багато видів втратили свої місця проживання та кормову базу, що ставить їх під загрозу зникнення. Затоплення та обміління призвели до втрати значних площ рослинного покриву, зокрема унікальних видів рослин, які зростали на територіях, що постраждали від катастрофи.

Висновок. Підлив Каховської ГЕС став екологічною катастрофою планетарного масштабу, яка завдала непоправної шкоди природно-заповідному фонду України. Вплив підливу Каховської ГЕС на природно-заповідний фонд буде відчуватися протягом багатьох років, а відновлення екосистем та біорізноманіття потребуватиме значних зусиль та ресурсів. Після катастрофи необхідно провести комплексні дослідження для оцінки збитків, завданих природно-заповідному фонду, та розробити програму відновлення екосистем. Для подолання наслідків катастрофи та відновлення природно-заповідного фонду Україна потребує міжнародної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Знищення Каховського водосховища: наслідки для довкілля / упоряд. В. В. Колодежна, О. В. Василюк. Чернівці : Друк Арт, 2025. 112 с.

796.011.1+331.85

ЗАСОБИ ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ У ДОЗВІЛІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: АКТИВНИЙ ВІДПОЧИНОК ДЛЯ ЗДОРОВ'Я

Шрамко Вікторія

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Ганна Суханова, старший викладач

Ключові слова: фізична рекреація., студентська молодь, здоровий спосіб життя, активний відпочинок.

Сучасне українське студентство стикається з багатьма викликами: навчання, робота, соціальне життя. У вирі цього ритму важливо знаходити час для відпочинку та відновлення сил. Фізична рекреація є чудовим способом зняти стрес, покращити самопочуття та зарядитися енергією.

Фізична рекреація – це різноманітні види активностей, спрямовані на відновлення фізичних та емоційних сил людини. Це може бути спорт, танці, прогулянки на свіжому повітрі, йога, плавання та багато іншого. Головне, щоб діяльність приносила задоволення та сприяла відпочинку [1].

Чому фізична рекреація важлива для студентів?

– зняття стресу (напружений навчальний графік та соціальне життя можуть призвести до стресу та емоційного виснаження. Фізична активність допомагає зняти напругу, покращити настрій та емоційний стан);

– покращення фізичного здоров'я (регулярні фізичні вправи зміцнюють серцево-судинну систему, підвищують імунітет, допомагають підтримувати здорову вагу та запобігають розвитку багатьох захворювань);

– підвищення концентрації та когнітивних функцій (фізична активність стимулює роботу мозку, покращує пам'ять, концентрацію та когнітивні функції, що є дуже важливим для успішного навчання);

– соціалізація та нові знайомства (групові види спорту, танці або інші активності можуть стати чудовим способом познайомитися з новими людьми,

розширити коло спілкування та отримати підтримку однодумців);

– відчуття задоволення та гарного настрою (фізична активність сприяє виробленню ендорфінів – гормонів щастя, які покращують настрій та викликають відчуття задоволення) [2].

Які засоби фізичної рекреації доступні студентам?

1) Спортивні секції та клуби – багато навчальних закладів пропонують широкий вибір спортивних секцій та клубів з різних видів спорту – від футболу та баскетболу до йоги та танців.

2) Тренажерні зали та фітнес-центри – сучасні тренажерні зали та фітнес-центри пропонують різноманітні програми для підтримки фізичної форми та здоров'я.

3) Басейни – плавання є чудовим способом зняти стрес, зміцнити м'язи та покращити загальний стан здоров'я.

4) Парки та зони відпочинку - прогулянки на свіжому повітрі, катання на велосипеді або роликах можуть стати чудовим способом відпочити та насолодитися природою.

5) Активний відпочинок на природі – туристичні походи в гори, сплави по річках, катання на лижах або сноуборді – це чудові варіанти для активного відпочинку та отримання незабутніх вражень.

Висновок. Фізична рекреація є важливим компонентом здорового способу життя студентів. Активний відпочинок допомагає зняти стрес, покращити фізичне та емоційне здоров'я, підвищити успішність у навчанні та отримати заряд енергії для нових звершень.

Список використаних джерел:

1. Гакман А. В. Теорія та методика фізичної рекреації : навч. посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 264 с.
2. Олексієнко Я.І., Меньших О.Е., Шахматов В.А., Байда О.Г. Фізична рекреація студентів вищих навчальних закладів: навч.-метод. посіб. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2017. 108 с.

159.943.7:159.923

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОКРАСТИНАЦІЇ

Юдаєва Поліна

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя

Науковий керівник – Інна Медвідь, старший викладач

Ключові слова: прокрастинація, відкладання, управління часом, відтермінування завдань.

Вступ. В сучасних реаліях, де постійний стрес стали буденністю для українців, здатність ефективно розпоряджатись власним часом і ресурсами набуло особливо важливого значення. Поширення дистанційного формату роботи та навчання, спричинений пандемією та війною, знизив зовнішній контроль, зумовивши тим самим перехід відповідальності за своєчасне виконання завдань безпосередньо на людей. Відповідно до цього навичка ефективного управління власним часом набула пріоритетного значення, водночас загостривши проблему прокрастинації.

Матеріали і методи. На сьогоднішній день питання прокрастинації як психологічного феномену було досліджено багатьма науковцями, серед яких: Н. Мілграм, П. Стіл, Д. Бурка, Л. Юен, Р. Ферарі, Дж. Джонсон, П. Рінхенбах, К. Лей, та інші. Вітчизняні науковці звернулися до дослідження прокрастинації на початку XXI ст. (Є. Бази́ка, М. Дворник, І. Варварічева, О. Гліченко, С. Наход, Т. Колтунович, О. Поліщук, О. Журавльова). У роботі було використано метод теоретичного аналізу літературних джерел та узагальнення провідних досліджень щодо прокрастинації.

Результати. Зростання актуальності вивчення феномену прокрастинації як проблеми ірраціонального відкладання зумовило збільшення кількості досліджень в рамках окремих наукових підходів.

Психодинамічний підхід розглядає прокрастинацію як акт психологічного захисту: справи, що можуть завдати шкоди Его, посилюють тривогу і відповідно запускають механізм уникнення виконання цих завдань. Дж. Бурка та Л. Юен, як послідовники даного підходу, пояснювали прокрастинацію як захисний механізм при нестабільній самооцінці, а В. Місслайдн трактував цей феномен як наслідок наявних у дитинстві психологічних травм або негативного досвіду, проблем у вихованні тощо. Головною причиною «синдрому хронічної прокрастинації» на думку вченого є нереалістичні вимоги батьків щодо своїх дітей, а також відсутність близького емоційного контакту між членами родини, що провокує у дитині відчуття нікчемності і безпорадності.

Поведінковий підхід стверджує, що відповідно до теорії Б. Скіннера, поведінка автоматично закріплюється за відсутності негативного підкріплення і наявністю успіху. Тобто, якщо прокрастинація не завадила успішному виконанню завдання незважаючи на відкладання, то така стратегія поведінки закріплюється. Досліджуючи причини прокрастинації в межах цього підходу, Д. Ферарі зауважив, що прокрастинатори мають складнощі із виконанням саме тих задач, що обмежені у часі або є когнітивно складними, тоді як К. Лей виявив, що і в завданнях з часовими обмеженнями, і без них однаково простежується тенденція до прокрастинації при умові наявності у прокрастинатора негативного сприйняття щодо завдання.

Когнітивний підхід розділяє три витoki прокрастинації. Серед них ірраціональні переконання, серед яких і «Я виконую свою роботу добре», що включає в себе впевненість у бездоганності роботи. Але так як уникнути помилок повністю неможливо, мозок прокрастинатора намагається їх раціонально виправдати, що призводить до висновку «Я зробив погано тільки через брак часу». Другим джерелом прокрастинації у даному підході є занижена самооцінка, де людина відкладає виконання завдання через відтермінування моменту критики та оцінок. Третім джерелом прокрастинації є нездатність приймати рішення. Таким чином, та копінг-стратегія, котра

обирається людиною для вирішення задач, є неефективною і зумовлює у прокрастинатора відчуття невдачі і стресу.

Висновок. Вчені виділяють наступні підходи до вивчення прокрастинації, як феномену ірраціонального відтермінування виконання важливих завдань, а саме психодинамічний – відтермінування як наслідок дії механізму уникнення як психологічного захисту, поведінковий – прокрастинація як наслідок схеми «стимул – реакція», де відкладання отримало позитивне підкріплення, і когнітивний – наслідок уявлення прокрастинатора щодо власної нездатності успішно вирішувати завдання та впоратись з труднощами.

Список використаних джерел:

1. Burka J.B. Procrastination: Why You Do It, What to Do About It Now / J.B. Burka, L.M. Yuen. – Cambridge, MA: Perseus Books, 1988. – 322 p
2. Ferrari J.R. Procrastination and task avoidance / J.R. Ferrari, J.L. Johnson & W.G. McCown. – New York: Plenum Press, 1995. – 273 p.
3. Гліченко О. О. Детермінанти академічної прокрастинації здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. - 2020. - № 2 (333) лютий. - Ч. 1 - С. 78 – 84
4. Лісовенко А., Третьякова Т., Цільмак О. Чинники прокрастинації та її взаємозв'язок з психологічним благополуччям особистості. Перспективи та інновації науки. 2023. № 4(22). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4\(22\)-460-472](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4(22)-460-472) (дата звернення: 20.02.2025).
5. Назарук Н. Проблема вивчення прокрастинації у психології. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2022. № 14. С. 48–52.

SECTION: *Axiological Aspects of Globalization: Transformations and Conflicts*

1(091):355.02:176

**PHILOSOPHICAL DISCOURSE JUSTIFICATION OF THE
PROBLEM OF HUMANIZATION OF WAR**

Andriushchenko Oleksii

*Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Zaporizhzhia*

Keywords: war, humanization, armed struggle, thinkers, philosophy.

When attempting to solve the task of substantiating the problem of humanizing armed struggle at the level of philosophical discourse, the starting point will be the analysis and understanding of the existence and experiences of a person in a war situation.

Classical Chinese philosophy turned to the humanization of war based on the concept of its "unnaturalness". For ancient thinkers, war appeared as a phenomenon of a superhuman scale, the question of protecting the victims was not even thought of: no one complained about fate, Lev Shestov aptly noted that the groans of the biblical Job would have been incomprehensible to ancient philosophers, who courageously perceived the blows of fate as their own, deserved by their life path. The understanding of wars was conducted in the philosophical-mythological key of the majesty of events, human suffering was inferior to the "grandeur" of war.

In the philosophical literature of the existential direction, the return of interest in humanism with corresponding discussions about its content took place in the context of overcoming the horrors of war, which had deeply sunk into the public consciousness of generations, so they questioned if not the principle itself, then the vitality of humanism. This thesis was expressed with particular force by A. Camus in "Letters to a German Friend".

An analysis of the scientific literature on the existence (being) of a person in a situation of armed struggle and research into the nature of armed violence indicate

a gradual shift in emphasis from the overall rationality of the methods of waging the struggle towards the need to protect a person as its only participant, which poses the problem of creating a holistic concept (concept) of humanity in war.

An analysis of the literature and sources on the issue of humanizing armed struggle and the ideas arising from it for protecting people in war show a dichotomy of views: on the one hand, a violent logic of war has been established, which cannot be brought to a “civilized processing” in terms of humanization, and on the other hand, reducing suffering in a situation of “fragility” of human existence in conditions of armed necessity requires integrated efforts of states, the public, philosophers, lawyers, and humanists based on the ethics of “universal humanism.”

Thus, the classification of sources we have conducted corresponds to isolated directions of solving the problem posed: in the works of military theorists, starting with Sun Tzu, the idea of the incompatibility of humanism and war is carried out, and humanist philosophers considered the problem of reducing human suffering outside the situation of armed struggle, the most striking example of which was E. Rotterdamsky with his “present and ridiculous” proposals according to the statements of S. Zweig, while, in turn, existential philosophers with their own example of participation and suffering in war – J.-P. Sartre, A. Camus, M. Merleau-Ponty, J. Ortega y Gasset and others treated the situation of armed struggle, which radically changes the life world of a person and “divides humanity in half”. Therefore, a conceptual vision of the problem of humanization of modern armed struggle is needed.

References:

1. Interviu B.-A. Levi radio «Svoboda» 21.travnia 2023 r. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-viyna-svit-putin/32421446.html>
2. Panafidin I. O. Evoliutsiia idei spravedlyvoi viiny v konteksti teorii vichnoho myru (sotsialno-filosofskyi analiz) : dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filos. nauk: 09.00.03. Dnipropetrovsk, 2014. 200 s.

32:101:316.77

INFORMATION WARFARE AS A CHALLENGE TO HUMAN EXISTENCE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Durdo Oleksii

*Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Zaporizhzhia*

Keywords: Information warfare, globalization, consciousness, manipulation, media literacy.

The modern world is undergoing profound transformations under the influence of globalization, which amplifies the role of information warfare as a tool for manipulating public consciousness. A philosophical analysis of this phenomenon allows for an examination of its impact on individuals and social reality, as well as the identification of strategies to counteract destructive informational influences.

Contemporary scholars define information warfare as a term with dual meanings: first, it refers to the influence exerted on civilian populations and/or military personnel of another state through the dissemination of specific information [1].

Information warfare encompasses the strategic use of information as a means of conflict, aiming to manipulate human consciousness and behavior, as well as to weaken or incapacitate an adversary through information flows, including disinformation, propaganda, and psychological operations.

The effectiveness of information warfare depends on the level of professional and moral-psychological preparedness of the involved personnel. The higher this preparedness, the greater the ability to undertake active and decisive actions in safeguarding one's own information while disrupting that of the adversary [2, p. 192].

Globalization creates a conducive environment for information warfare, as increasing interdependence among nations and technological integration facilitate

rapid information exchange. However, this simultaneously provides new opportunities for manipulating public consciousness and conducting psychological operations on a global scale. In the context of globalization, information warfare has become more complex and extensive, as disinformation, propaganda, and cyberattacks can rapidly disseminate through international communication channels, leading to social, political, and economic destabilization across various countries. These processes pose significant challenges to national security strategies and international relations.

Information warfare represents a distinct challenge to the modern system of values [3, p. 61].

In the context of information warfare, an individual simultaneously becomes both a target and an active participant, as their consciousness can be manipulated through various media channels, social networks, and disinformation campaigns. The impact of modern information technologies on individual psychology and behavior is profound, as the rapid dissemination of fake news and manipulative materials can shape perceptions of reality, fuel social conflicts, and even influence political decisions. Within such an environment, individuals must continuously adapt to new realities, developing the ability to critically evaluate information and maintain emotional resilience against manipulative influences.

Information warfare does not merely transform public consciousness – it serves as a tool of psycho-indoctrination, aimed at modifying national value systems and exerting control over individual intellectual autonomy [4, p. 36].

Strategies for counteracting destructive informational influence require a comprehensive approach that integrates media literacy development, enhancement of information security, and increased transparency in information channels. One of the primary strategies involves educating individuals on how to critically evaluate information sources, recognize manipulative tactics, and identify disinformation. Strengthening public awareness in this manner significantly reduces the effectiveness of misinformation campaigns. Additionally, the establishment of national and international platforms to detect and fight propaganda, the development

of advanced technological tools to safeguard information against cyber threats and manipulation, and the active involvement of governmental institutions, media organizations, and civil society in ensuring information security are crucial measures.

Conclusion. In the era of globalization, information warfare poses unprecedented challenges to societies, as the rapid advancement of technologies and increasing global interdependence create an environment conducive to the spread of disinformation and manipulative narratives. Individuals, as central units within information processes, become vulnerable to external informational influences, necessitating the development of critical thinking skills and media literacy. To effectively counteract destructive informational influences, it is essential to implement strategies that combine educational initiatives with technical measures to ensure information security. Only through a holistic approach—encompassing education, information environment protection, and international cooperation—can societies build resilience against the detrimental effects of information warfare.

References:

- 1.Paruta, O. (2013). The Subject of Legal Identity: *General Theoretical Aspects*. *European Perspectives*, №13, p. 12-16.
- 2.Trebin, M. P. (2013). The Phenomenon of Information Warfare in a Globalized World. *Bulletin of the National Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine. Series: Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology*. №2, p. 188–198.
- 3.Zharovska, I., & Ortinska, N. Information Warfare as a Contemporary Phenomenon of Globalization. <https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-7-number-226-2020/information-war-modern-globalization-phenomenon>
- 4.Shevchuk, A., & Predmestnikov, O. (2024). Philosophy of Information Warfare: Moral and Ethical Issues in Contemporary Ukrainian Society. *Scientific-Theoretical Almanac Grani*, 27(5), p. 32-38. <https://doi.org/10.15421/172488>

316.42:37.015.3

**VALUE-BASED APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF SOCIAL
COMPETENCE OF STUDENTS:
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ANALYSIS**

Maksymenko Volodumur

*Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Zaporizhzhia*

Key words: social competence, values, axiology, students, interdisciplinary approach, educational space, civil society.

The article reveals an interdisciplinary approach to the analysis of social competence of student youth through the prism of values as a key element of social integration. In the context of transformational processes in Ukrainian society caused by war, digitalization, globalization, and the erosion of traditional norms, the issue of youth values is becoming particularly relevant. Social competence is considered as a multidimensional construct that includes motivational and value, cognitive and activity, and personal and reflective components [1].

The paper proves that social competence is not only a tool for interaction with the social environment, but also a marker of readiness for constructive participation in public life. Particular attention is paid to axiological approaches to the study of competencies presented in the works of S. Schwartz [2], G. Triandis, R. Kettel and others. It has been shown that without taking into account the cultural context, collectivist or individualistic attitudes and deep internal motivation of students, the development of competencies will remain formal [3].

Social, psychological, and pedagogical literature shows that the formation of social competence depends on the quality of the educational environment, the inclusion of young people in dialogic practices, group activities, and the development of reflection skills [4]. Based on an interdisciplinary analysis, the methodological foundations of the approach to the development of social competence through the prism of values are determined as a factor in the formation

of a mature, responsible personality capable of active civic participation, self-realization and the formation of social capital [5].

The conclusions note that the social competence of students should be formed as a holistic quality of personality, including the ability to adapt, cooperate, empathize, adhere to ethical norms and social responsibility. It is proposed to intensify educational practices focused on the axiological development of students, taking into account the challenges of our time.

References:

1. Karpuk V. Structural aspects of social competence of youth // Social work: challenges of the present. 2021. C. 215-218.
2. Schwartz S.H., Bilsky W. (2020). Human values and behavior across cultures. *Annual Review of Psychology*, 71, 423-448.
3. Gedviliene G. (2020). Social Competence of Teachers and Students. Kaunas: Vytautas Magnus University.
4. Zhadan I.V. Social representations of youth: features and ways of formation. K., 2007.
5. Collective actions in the conditions of transformation of social practices. Zaporizhzhia, 2018.

37.013.42:316.7

**AXIOLOGICAL DETERMINANT AS A FACTOR IN THE
DEVELOPMENT OF CIVIC COMPETENCE
OF HIGHER EDUCATION STUDENTS**

Nabokova Anna

*Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Zaporizhzhia*

Key words: axiological approach, civic competence, axiological determinant of development, higher education students

The analysis of the conceptual foundations of the application of value-based approaches to the development of civic competence of higher education students in Ukraine within the framework of the evolution of the competence-based learning paradigm has shown that the general axiological context of the philosophy of education in Ukraine is aimed at developing and theoretically substantiating an integral system of the pedagogical process, the main tasks of which are:

1. Improving the value consciousness of students through the development of integrity and systematic thinking in the formation of civic and value-based knowledge, ideals, goals, motives and motivations.
2. Development of the emotional sphere of students, including respect for people, a sense of justice, tolerance and dignity.
3. Humanization of interpersonal relationships of students in the social environment.
4. Mastering the values of key competencies necessary for successful life in a dynamic society.

The student age is key to the development of civic competence, as it is characterized by:

- the growth of worldview knowledge that is important for civic growth;
- the evolution of communication and dialogic skills;
- the formation of stable civic values.

These changes, in our opinion, are the basis for the transition from passive acquisition of knowledge and skills to active and competent participation in public life, which is a sign of civic maturity, as personal experience is integrated into personal competence and has a significant impact on the life of the student [4].

This goal is achieved through the formation of key competencies, among which civic and social competencies are of particular importance, based on the ideas of democracy, justice, equality, human rights, well-being and a healthy lifestyle, as well as awareness of equal rights and opportunities.

Since the principles of developing students' civic competence are part of a holistic system of civic education and culture of students, researchers mainly consider the issues of its development as part of the socialization of the individual through civic education, education and the formation of civic culture of a member of society.

Therefore, in the context of the problem of developing the civic competence of higher education students, the following provisions are of particular importance:

- about the leading role of students' orientation to the public good and an adequate perception of their own role and the role of others in the functioning of communities and society as a whole [1, p. 67-82];
- about "understanding civic competence as the ability of an individual to effectively influence the authorities to realize their rights and freedoms, which allows citizens to act effectively at the local, national and global levels.

The analysis of scientific research allows us to generalize that the civic consciousness of an individual develops, changing its content, based on universal patterns and traditions (the most important role in this process is played by stable elements that are present in different models of social and political life; historical experience, traditions, foundations of society are the deterrent that prevents drastic changes in civic consciousness, and it is on this basis that a person gradually accumulates new experience, which over time becomes firmly embedded in the

In the context of conceptualizing the axiological determinant of the process of developing the civic competence of higher education students, we consider the

opinion of the researcher A. Furman to be correct. Furman that “the principles, ideas, categories and concepts of the structure of social knowledge basically coincide with the dynamics of the social structure of modern social life”, but “scientific constructions in the field of thought-activity subject-subject relations are the result of understanding the semantic and meaningful field of these relations, and not a direct abstraction from empirical facts” [5, p. 114].

The above shows that the axiological determinant can become a significant factor in the development of students' civic competence and a powerful socialization tool that engages young people in active participation in society and counteracts political apathy, provided that the key idea is that this support should strengthen the educational process as an environment and means of personal growth of students based on the internal needs, interests and values of a person, since the value of a person is determined by his or her self-realization, not just knowledge.

That is why personalization is necessary in the approach to the development of students' civic competence through axiological education, which reveals the natural potential of a person rather than imposing social stereotypes, and the focus on individual development forms active agents of social change rather than passive performers.

Therefore, the development of civic competence of higher education students requires understanding the complex and dynamic organization of subjective aspects of social relations in the educational space of higher education institutions through philosophical reflection and interpretation. Therefore, we believe that the implementation of the philosophical dimension of the axiological determinant of the development of civic competence in the educational process, taking into account a number of social changes in the Ukrainian social space, will greatly contribute to a deeper understanding by students of individual civic value orientations and responsibility for the fate of the country.

References:

1. Zhadan I.V. Communicative potential of the development of civic competence of student youth. *Scientific studies in social and political psychology*, 2019, No. 43(46), pp. 67-82.
2. Civil society and civic consciousness in the modern world. *Philosophy and Political Science in the Context of Modern Culture*, 13(2), (2021). 35-41. <https://doi.org/10.15421/352122>
3. Pozniak S.I. Resources of citizenship: social and psychological component: methodological recommendations. National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Social and Political Psychology. 2013. Kirovograd: Imex-Ltd. 136 p.
4. Barriers to the modernization of higher education in Ukraine. The value component of modernization processes in the modern society of Ukraine: a collective monograph. National Academy of Sciences of Ukraine, 2014. C. 280-305.
5. Furman A.V. The idea and content of professional methodology: [monograph]. Ternopil: TNEU, 2016. 378 p.
6. Bobek D., Zaff J., Li Y., Lerner R.M. Cognitive, emotional, and behavioral components of civic action: Towards an integrated measure of civic engagement. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2009. No 30. P. 615–627.

316.42:37

SOCIAL PARTICIPATION OF STUDENT YOUTH AS A SPACE OF VALUE SELF-REALIZATION

Pokhvata Maksym

*Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University,
Zaporizhzhia*

Keywords: social participation, student youth, socialization, values, civil society, educational environment, social activity, intersubjective interaction.

The research focuses on the social participation of student youth as a key element of civil society formation, a space for the realization of social potential, a channel for the internalization of values. The paper examines the socio-philosophical, sociological, psychological and pedagogical concepts that explain the mechanisms of formation of students' social activity and the influence of the educational environment on its manifestations [1].

The author systematizes modern approaches to the phenomenon of participation, which includes civic, social, public, cultural and political activity. It is emphasized that social participation is not only a manifestation of interest in public life, but also a process of creating new social experience through interaction, involvement in initiatives, and the formation of intersubjective space [2].

The article outlines both the positive effects of participation (building trust, identity, and social capital) and the risks, including social barriers and alienation.

Particular attention is paid to the role of non-formal education, extracurricular activities, institutional and non-institutional forms of initiatives as factors of socialization.

It is noted that the key task of modern education is to create conditions for the development of social participation through openness to youth initiatives, support for volunteering, student self-government, and community projects [3].

Proposals have been formulated for a model of the educational environment as a space for value formation that promotes students' involvement in socially significant actions [4].

As a result, it was determined that effective student participation in community life is an indicator of the level of socialization, the degree of awareness of values, and the readiness for responsible interaction. In the conditions of social instability, war, crises, it is young people who are able to be a carrier of new meanings and a source of social consolidation [5].

References:

1. Zhadan I.V. Civic competence: social expectations and realities. Kropyvnytskyi, 2022.
2. Jans M., De Backer K. (2020). Youth and social participation: Elements for a practical theory. Brussels: Flemish Youth Council JeP!
3. Savchenko S. Scientific and theoretical bases of adaptation of student youth. Luhansk, 2004.
4. Cornwall A. (2020). Locating citizen participation. IDS Bulletin, 51(2), 33-42.
5. Interaction psychology of power. K., 2005.

172.1:316.4:004.8

MORAL AND ETHICAL PROBLEMS OF UKRAINIAN SOCIETY

Sheychuk Andriy

Bogdan Khmeltsky Melitopol State Pedagogical University

Zaporizhzhia

Moral and ethical problems of modern Ukrainian society are a key aspect of the formation of civil relations. The substantive basis of the process of morality formation is the morality of society – a universal regulator of people's behavior and relationships.

The totalitarian past of the Soviet era significantly influenced the moral and ethical attitudes of man. Ideological control destroyed many traditional norms and values, instead imposing dogmas based on the principles of collectivism, ideological fidelity, and the priority of the state over the individual. At the same time, historical periods of liberation movements have formed a powerful ethic of solidarity and sacrifice. Conscious Ukrainians throughout history have demonstrated a willingness to sacrifice their own well-being for the common good. This trait is decisive for Ukrainian national identity, because it emphasizes the importance of personal responsibility and moral resilience in the face of threats.

Modern military conflicts exacerbate the moral and ethical problems of Ukrainians related to the attitude towards the enemy, the need to make difficult decisions and the formation of new value guidelines. War creates conditions in which moral principles often collide with the realities of survival, and this test further actualizes the need to preserve humanity.

The conflict of generations is one of the most noticeable moral and ethical problems of modern Ukrainian society. It reflects a significant difference in worldviews, values and moral guidelines of different age groups, which often leads to social conflicts and complicates mutual understanding between generations. The reasons for this phenomenon are both historical and socio-cultural in nature.

Mass culture and commercialization of values are important factors that determine the moral and ethical state of modern society. Ethical concepts such as

kindness, honesty or mercy are increasingly perceived as marketing tools or means to achieve commercial goals. For example, charity, which is supposed to be a manifestation of sincere help, sometimes turns into a part of image campaigns, which discredits its ethical content. This causes a feeling of despair in society.

Nowadays, corruption has become one of the most acute ethical problems that permeates all spheres of public life in Ukraine, undermines the rule of law in the political system and destroys citizens' trust in the government and politicians. Corruption is no longer a regional problem, but a transnational phenomenon that affects the society and economy of all countries, which makes international cooperation in the field of preventing and combating corruption extremely important [1, p. 5]. Corruption also has a devastating effect on the moral consciousness of individuals. We cannot but agree with the opinion of A. Moshnin that corruption is a threat to the spiritual development of the country. This leads to the impoverishment of moral values, forms stereotypes of "beautiful" life and accelerates the process of degradation of moral principles of society, old national traditions and customs [2, p. 107-108]. Thus, the moral and ethical problems of Ukrainian society are based on a number of key aspects, among which one can single out such as the generation gap, the commercialization of values, corruption, dehumanization in interpersonal relationships, information manipulation, problems of tolerance and discrimination, the impact of globalization and digital technologies, the moral and ethical aspect of war and patriotism.

References:

1. Pirogovska V. O., Predmestnikov O. G., Honcharuk O. V. Prevention of corruption in state authorities of Ukraine: the role of administrative law. Academic visions. 2024. Issue 27. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/836>
2. Moshnin A. Corruption in Modern Ukraine: State and Directions of Counteraction. Scientific Works of the Interregional Academy of Personnel Management. Political Sciences and Public Administration. Issue 2 (62), 2022. P. 107-108. DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2\(62\)-16](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-16)

1(091):316.6:177

SOCIAL-PHILOSOPHICAL ASPECT OF AWARENESS OF HUMAN DIGNITY

Vyshnevskiy Oleksandr

*Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Zaporizhzhia*

Keywords: human dignity, value, self-awareness, self-control, honour.

The formulation of the question in the socio-philosophical perspective regarding human dignity fundamentally depends on the social state of a person's life, peaceful or warlike, and not only on the individual self-worth of oneself as a worthy citizen of the Motherland, in addition to taking into account the state of scientific development of this problem. Some authors believe that the understanding (definition) of dignity has been formed for a long time, therefore this is a kind of indicator of agreement regarding its value. In fact, dignity is an achievement and a burden, because it requires its protection.

In the socio-philosophical aspect, it should be recognised that dignity is the result of the formation of a person, it is legally recognised as the right to acquire it and protect it from encroachments by legal, including judicial procedures. The currently widespread narrative of “compensation for moral damage” means a claim for compensation for harm to dignity, which is very doubtful with regard to the dignity of the plaintiff.

The current stage of public understanding of dignity is characterised by the concern of the world community to prevent the humiliation of the dignity of any person. It can be argued that the totality of the phenomenon of dignity is affirmed, that is, everyone has dignity: free people, prisoners, newborns, sick, people with disabilities, etc. But its content significantly depends on the bearer, or the subject of the demand for its recognition.

Among the socio-philosophical studies, the generalised works of E. Rudynesco "Philosophers in the Embrace of the Storm" and the works of modern

French philosophers on moral issues, in particular the ideas of Henri Bernard Lévy, who from the first days was repeatedly at the front side by side with Ukrainian soldiers. Among Ukrainian authors, the development of V. Malakhov "Ethics" and the work of academician S. Krymsky deserve attention.

Dignity is not only a person's value attitude towards himself and the attitude of other people towards him, but also a form of manifestation of self-awareness and self-control, on which a person's demands on himself are built. The concept of "dignity" is closely related to such personal qualities as conscience, honour, and responsibility.

The concept of "dignity" should be considered in modern socio-philosophical discourse in the context of value orientations of representatives of Ukrainian society, which determines its patriotic behaviour, especially in demand in the threatening conditions of martial law, which can deform the personality. Russian patterns of feeling "lesser brother" and "farmer" struck the dignity of the entire nation, which in the war earned the respect of the whole world, and not only preserves dignity, but also raises it to new heights according to the testimony of world authorities Henri Ben L Steven Pinker and others.

So, based on a critical analysis of sources and literature, we have established that dignity is primarily a form of manifestation of self-awareness and self-control, on which a person's demands on himself are based, closely related to such personality properties as conscience, honour, responsibility, and legal consciousness based on the narrative "has the right.»

References:

1. Vyshnevskyi O. Tsinnisno-smyslovi aspekty kontseptu «hidnist» u suchasnomu sotsialno-humanitarnomu dyskursi. Ukrainoznavchy Almanakh. 2024. № 34.
2. Hryshchuk O.V. Filosofiia konstytutsiinykh tsinnostei: monohrafiia. Kyiv: «Kompaniia VAITE». 2019. 416 s.
3. Usov D. Suchasna filosofiia svobody: kontraktualistychnyi vymir. Multyversum. Filosofskyi almanakh. 2016. Vyp. 9–10 (157–158). S. 59–75

371 (075:8)

***GENDER ISSUES IN THE EDUCATIONAL ACTIVITIES OF HIGHER
EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE AT THE PRESENT STAGE***

Yadlovskya Olga

*Bohdan Khmelnytskyi Melitopol State Pedagogical University
Zaporizhzhia*

Keywords: gender issues, higher education institutions

Modern education is characterized by flexibility and actualization of urgent problems of society development in the educational process, borrowing of world experience, paying attention to topical issues of the present, in particular, this concerns the popular and controversial topic of gender relations.

This attention is partly explained by the requirements of joining the European community, but on the other hand, gender issues are also considered in Ukrainian society, and in a fairly wide range: from relations of parity between men and women, to mobilization issues, and even in the context of sexual crimes during military conflicts. Of course, the sphere of gender relations should also be considered by education, and it is appropriate to direct the study of gender issues at the stage of higher education.

Student youth as a special socio-demographic group is of interest to researchers in various fields of life. This interest is primarily due to the fact that it is student youth that is an indicator of all social changes, reacts sharply and gives appropriate responses to global problems [3, p. 220].

However, at the present stage of social relations, the issue of relationships in professional teams arises, in particular, regarding gender parity, preventive actions against the phenomenon of mobbing, avoidance of stereotypes associated with vertical mobility and unequal distribution of responsibilities, etc.

Turning to the problems related to the state of gender education in Ukraine, as I. Grabovska and T. Talko note, “the situation with gender in education can be described as steadily regressing.” In most Ukrainian higher education institutions,

gender issues are presented in the content of elective courses, which are given a rather small number of hours. On average, even in the country's largest higher education institutions, elective course groups consist of 7-8 people [1, p. 19]. This is a small audience coverage compared to other disciplines, which indicates a relatively low level of coverage of gender issues in HEIs and the predominantly elective nature of gender disciplines and the introduction of individual topics on the above-mentioned topics in the disciplines of the social and humanitarian cycle.

According to G. Dubova, practice shows that in educational institutions, the sex-role approach is mostly widespread, based on the distinction between women and men by psychological characteristics and, accordingly, different approaches to teaching a person depending on gender. This approach actually leads to the establishment of hidden inequality between representatives of different sexes and the consolidation of gender bias in public practice, the initiation of gender-role conflicts, etc.

The development of non-discriminatory approaches to education and training of persons of different sexes requires comprehensive measures, among which an important place is occupied by the introduction of a gender approach in the educational process, in particular in the training of future specialists, which is based on the principle of gender equality, the establishment of equal opportunities for women and men, their interaction on a partnership basis in various spheres of life [2, p. 278].

At the same time, it should be noted that a number of disciplines or elective courses on gender have been introduced in Ukrainian higher education institutions. Inter-university e-journals and gender education centers have been created, on the basis of which trainings and gender-related events are held. Such centers operate in the cities of Kyiv, Vinnytsia, Dnipro, Hlukhiv, Zhytomyr, Zakarpattia, Zaporizhzhia, Kryvyi Rih, Lutsk, Nizhyn, Odesa, Ostroh, Sumy, Uman, Ternopil, Cherkasy, Chernihiv, Kharkiv, Khmelnytskyi, mainly in higher education institutions [4, p. 227].

Conclusions. Thus, the introduction of gender issues in higher education not only allows to identify institutional problems in matters of equality between men and women, but also creates an environment in which important and useful knowledge about the gendered society is produced, which improves the ability of various social institutions to meet the needs of both men and women at the same level. It should be emphasized that gender education is actively developing within Ukraine: gender education centers are being opened, gender education programs and courses are being established, and important gender issues are being discussed at scientific events, etc.

References:

1. Grabovska I., Talko T. Gender Education in Ukrainian Universities in the Face of New Intellectual Challenges of Today. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference “Modern Strategies of Gender Education in the Context of European Integration” (September 10-11, 2020). Ternopil: TNPU, 2020. C.17-19.
2. Implementation of a gender approach in higher education institutions. Topical issues of the humanities. Issue 36, Volume 1. 2021. C. 277-281.
3. Gender peculiarities of value orientations of students of higher education institutions. Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems. Issue 64. 2022. C. 217-225.
4. Manifestations of gender education in educational institutions. Innovative development of science and education. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. ISGT Publishing House. Athens, Greece. 2020. Pp. 224-228.

130.2:141.78:323.28

**GLOBALIZATION AND TRANSFORMATION OF SOCIAL
CONSCIOUSNESS OF UKRAINIANS IN THE CONTEXT OF FULL-
SCALE WAR: A PHILOSOPHICAL ANALYSIS**

Znamenskyi Dmytro

*Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Zaporizhzhia*

Keywords: Globalization, transformation, philosophical analysis, war, Ukrainian society.

In today's environment of globalization and technological development, social consciousness is undergoing significant changes, especially in times of crisis. The full-scale Russian-Ukrainian war has become a powerful catalyst for transformational processes in the worldview of Ukrainian society, causing a review of values, the formation of new identities and adaptive strategies. In this context, the philosophical analysis of changes in social consciousness, which occur under the influence of both internal national factors and global processes, as the future vector of Ukraine's development in the world community, is particularly relevant.

Globalization processes are historically regular and any national society cannot avoid participating in them, as well as the threat of losing informational openness [1, p.174].

The transformation of the social consciousness of Ukrainians in the context of a full-scale war is influenced by several key processes. First of all, the war became a powerful stimulus for national consolidation and rethinking of identity. The rejection of imperial narratives, the revival of language, culture and historical memory strengthen social cohesion. Along with this, a reassessment of fundamental values, among which are freedom, justice and civic responsibility, is carried out. Ukrainians demonstrate a high level of resilience and adaptability, forming new models of behavior that are based on collective support, self-organization and active social life.

The Ukrainian experience in this perspective is an act of cultural and spiritual sovereignty, which reflects not only the struggle for geopolitical territory, but also the sacred right of self-determination [2, p.46].

An important factor of change is global processes and Ukraine's active integration into the Western world, which contributes to the assimilation of democratic standards and the development of civil society. At the same time, information technologies play a significant role in shaping public sentiments, increasing resistance to hostile propaganda and strengthening collective identity. The totality of these processes contributes to the formation of a new worldview type of Ukrainian – patriotic, responsible and capable of applying critical thinking. Ukrainian society is increasingly aware of its role in the global space, which leads to a rethinking of the country's future in the European and global context.

All these processes of transformation of the social consciousness of Ukrainians in the context of a full-scale war are complex and multidimensional, which develop both under internal socio-cultural changes and under the influence of globalization trends. The war has become a powerful catalyst for national consolidation, rethinking of values, strengthening of civic responsibility and active self-organization of society. At the same time, Ukraine's integration into the world community and the promotion of democratic norms form a new type of social consciousness, oriented towards freedom, human rights and state sovereignty. The use of digital technologies and countering information threats also play an important role in changing public thinking, promoting the development of a critical approach to information and the formation of collective subjectivity. In general, these processes contribute to the formation of a new worldview of Ukrainians, which not only adapts to the conditions of war, but also seeks a strategic direction for the development of society in the future.

References:

1. Hrytsenko O. Sociocultural and informational-communicative transformations of society of a new type (problems of preserving national identity

and national media space). Bulletin of Lviv University. №51. 2022. S. 172-179.
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2022.51.11406>

2. Durdo, O., & Predmestnikov, O. (2024). Understanding the phenomenon of information warfare in domestic philosophy. *Actual problems of philosophy and sociology*. , (50), 44–51. DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v050.2024.8>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ: ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ: ШЛЯХИ ПОРОЗУМІННЯ У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ.....	3
<i>Андрійченко Максим, Кишкан Іванна. ПРОБЛЕМИ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....</i>	<i>3</i>
<i>Арапан Анастасія. СУЧАСНИЙ СТАН ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО РАДІАЦІЙНО- ЕКОЛОГІЧНОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА.....</i>	<i>5</i>
<i>Бескровна Агафія. ЗВ'ЯЗОК ІТАЛІЙСЬКОГО КЛАСИЦИЗМУ ТА ОДЕСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ.....</i>	<i>8</i>
<i>Бура Валерія. ІНТЕРЕСИ ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ У ПРЕДСТАВНИКІВ ПІДЛІТКОВИХ СУБКУЛЬТУР.....</i>	<i>10</i>
<i>Вінніченко Олена. ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА СТАН ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....</i>	<i>13</i>
<i>Воробйова Орина. ВІРТУАЛЬНІ СУБКУЛЬТУРИ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА.....</i>	<i>15</i>
<i>Гладій Андрій. ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗИКО-ХІМІЧНОГО СКЛАДУ ЗАСОБІВ ДОГЛЯДУ ЗА РОТОВОЮ ПОРОЖНИНОЮ НА ЗУБНУ ЕМАЛЬ.....</i>	<i>18</i>
<i>Вікторія Гончарова. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЖІНОК, ЯКІ МАЮТЬ СТАТУС ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....</i>	<i>20</i>
<i>Дворецький Віталій. ДОВІРА В ЕПОХУ РИЗИКІВ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР.....</i>	<i>22</i>
<i>Дєдов Іван. СОЦІАЛЬНА СТІЙКІСТЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ: РОЛЬ ДОВІРИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....</i>	<i>24</i>
<i>Єніфанцев Денис. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОЛОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА.....</i>	<i>26</i>
<i>Єрметова Марія. ПЕЛОЇДИ ЯК БАЛЬНЕОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ПРИАЗОВ'Я.....</i>	<i>28</i>
<i>Жейнов Сергій. ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК БАЗОВА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ..</i>	<i>30</i>

<i>Жейнова Ульяна.</i> РОЛЬ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ВЛАСНОГО БАЧЕННЯ УЧНЕМ СВІТУ.....	32
<i>Закладний Ілля.</i> СТРЕСОСТІЙКІСТЬ МАТЕРІВ ДІТЕЙ З РАС ЯК ФАКТОР ПОДОЛАННЯ БУЛІНГУ В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	34
<i>Карачевцева Анна.</i> ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВИХ СТАНІВ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	37
<i>Кілігін Євген.</i> ПОЛІКУЛЬТУРНІСТЬ ЯК ОСНОВА ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	40
<i>Кірсанова Лариса.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ШЛЮБНИХ СТОСУНКІВ ПОДРУЖНИХ ПАР У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ.....	42
<i>Коваль Дмитро.</i> ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	44
<i>Корж Олексій.</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВПЛИВ НА ДУХОВНІ ЦІННОСТІ.....	47
<i>Костенко Олена.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	49
<i>Коцюбайло І.</i> ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА РЕЛАКСАЦІЙНИХ МЕТОДІВ В ПРОЦЕС СУПРОВОДУ ОСІБ ІЗ ТРИВОЖНИМИ СТАНАМИ.....	51
<i>Куліченко Юлія.</i> ТРЕНІНГОВА РОБОТА В АДАПТАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ ВПО ДО НОВИХ УМОВ ЖИТТЯ.....	56
<i>Кульчинська Катерина.</i> ІНКЛЮЗИВНА ФОРМА НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	58
<i>Малуєв Микола.</i> ПРОБЛЕМИ АНТРОПОГЕННОГО ВПЛИВУ НА АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	62
<i>Назаренко Лілія.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ.....	64
<i>Непорожня Рената.</i> ВПЛИВ ЕКОСЕРЕДОВИЩА НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.....	67

<i>Нікітченко Аріна. ТОЛЕРАНТНІСТЬ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: РОЛЬ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ.....</i>	<i>69</i>
<i>Пелехович Ірина. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ.....</i>	<i>72</i>
<i>Сайтарли Наталія. КОРЕКЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ.....</i>	<i>75</i>
<i>Телегіна Павліна. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ... </i>	<i>79</i>
<i>Цапенко Максим. ГІРНИЧОДОБУВНА ПРОМИСЛОВІСТЬ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ: ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПРИРОДООХОРОННІ ЗАХОДИ.....</i>	<i>82</i>
<i>Шевченко Григорій. МІЖКОНФЕСІЙНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ (ПЦУ) ТА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ (УПЦ) У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ.....</i>	<i>84</i>
<i>Шевчик Аріна К-РОР: ГЛОБАЛЬНЕ ЯВИЩЕ ЧИ КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН? РОЗБИРАЄМО СЕКРЕТИ УСПІХУ.....</i>	<i>88</i>
<i>Шепітько Дмитро. ВПЛИВ ПІДРИВУ КАХОВСЬКОЇ ГЕС НА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД УКРАЇНИ.....</i>	<i>90</i>
<i>Шрамко Вікторія. ЗАСОБИ ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ У ДОЗВІЛЛІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: АКТИВНИЙ ВІДПОЧИНОК ДЛЯ ЗДОРОВ'Я... </i>	<i>92</i>
<i>Юдаєва Поліна. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОКРАСТИНАЦІЇ.....</i>	<i>94</i>
SECTION: AXIOLOGICAL ASPECTS OF GLOBALIZATION: TRANSFORMATIONS AND CONFLICTS.....	97
<i>Andriushchenko Oleksii. PHILOSOPHICAL DISCOURSE JUSTIFICATION OF THE PROBLEM OF HUMANIZATION OF WAR.....</i>	<i>97</i>
<i>Durdo Oleksii. INFORMATION WARFARE AS A CHALLENGE TO HUMAN EXISTENCE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION.....</i>	<i>99</i>

<i>Maksymenko Volodumir.</i> VALUE-BASED APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCE OF STUDENTS: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ANALYSIS.....	102
<i>Nabokova Anna.</i> AXIOLOGICAL DETERMINANT AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF CIVIC COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS.....	104
<i>Pokhvata Maksum.</i> SOCIAL PARTICIPATION OF STUDENT YOUTH AS A SPACE OF VALUE SELF-REALIZATION.....	108
<i>Sheychuk Andriy.</i> MORAL AND ETHICAL PROBLEMS OF UKRAINIAN SOCIETY.....	110
<i>Vyshnevskyi Oleksandr.</i> SOCIAL-PHILOSOPHICAL ASPECT OF AWARENESS OF HUMAN DIGNITY.....	112
<i>Yadlovska Olga.</i> GENDER ISSUES IN THE EDUCATIONAL ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE AT THE PRESENT STAGE.....	114
<i>Znamenskyi Dmytro.</i> GLOBALIZATION AND TRANSFORMATION OF SOCIAL CONSCIOUSNESS OF UKRAINIANS IN THE CONTEXT OF FULL-SCALE WAR: A PHILOSOPHICAL ANALYSIS.....	117